

SRPSKO UDRUŽENJE ZA MEĐUNARODNO PRAVO

Serbian International Law Association

**SRPSKI GODIŠNJAK
ZA MEĐUNARODNO PRAVO**
The Serbian Yearbook of International Law (SYIL)

(Četvrto izdanje/Fourth annual edition)

Duško Dimitrijević (ur.)

Beograd, 2024.

Izdavač

Srpsko udruženje za međunarodno pravo
(Serbian International Law Association)
Bulevar Kralja Aleksandra br. 67, Beograd

Za izdavača

Prof. dr Milenko Kreća

Glavni i odgovorni urednik

dr Duško Dimitrijević

Zamenici glavnog i odgovornog urednika

Prof. dr Aleksandar Gajić
dr Marko Novaković

Uređivački odbor

1. Professor Don Wallace, Jr, International Law Institute, Washington, USA
2. Professor Sienho YEE, China Foreign Affairs University, Beijing, China
3. Professor Alexander N. Vylegzhanin, MGIMO-University, Moscow, Russia
4. Professor Artur G. Bezverhov, Faculty of Law, Samara University, Russia
5. Professor Hans Köchler, University of Innsbruck, Austria
6. Professor Thomas Giegerich, Saarland University, Germany
7. Professor Carsten Stahn, University of Leiden, Netherlands
8. Professor Ewa Sałkiewicz-Munnerlyn, Calisia University, Kalisz, Poland
9. Professor Charalambos Pamboukis, Hellenic Institute of International and Foreign Law, Athens, Greece
10. Professor Tibor Várady, Academician, Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade, Serbia
11. Professor Vlado Kambovski, Academician, Macedonian Academy of Sciences and Arts, Skopje, Macedonia
12. Professor Cheng Weidong, Institute of European Studies, Chinese Academy of Social Sciences, Beijing, China

13. Professor Jean-Sylvestre Bergé, Jean Moulin University Lyon, France
14. Professor Aneta Spaić, Faculty of Law, University of Monte Negro, Podgorica, Montenegro
15. Associate Professor Giuseppe Puma, LUMSA University Maria SS. Assumption of Rome, Palermo, Italy
16. Associate Professor Dragan Bolanča, Faculty of Law, Split, Croatia
17. Associate Professor Ezio Benedetti, University of Trieste, Italy
18. Associate Professor Boško Tripković, Birmingham Law School, University of Birmingham, United Kingdom
19. Associate Professor Lucia Mokra, Faculty of Social and Economic Sciences, Comenius University, Bratislava, Slovakia
20. Associate Professor Anita Rodina, Faculty of Law, University of Latvia, Riga, Latvia
21. Associate Professor Dmitry Galushko, Financial University, Moscow, Russia
22. Associate Professor Li Xixia, Institute of International Law, Chinese Academy of Social Sciences, Beijing, China
23. Assistant Professor Bérénice Schramm, Bahçeşehir University, Istanbul, Turkey

Kompjuterska obrada

Snežana Vojković

Štampa

Pharmalab laboratorija
Poručnika Spasića i Mašare 22,
11030, Beograd

Tiraž: 30

ISBN-978-86-903836-3-4

Odricanje od odgovornosti: Stavovi izneti u objavljenim radovima ne izražavaju stavove Glavnog i odgovornog urednika i članova Uređivačkog odbora Godišnjaka.

Disclaimer: The views expressed in the published papers do not reflect the views of the Editor-in-Chief and the members of the Editorial Board of the Yearbook.

SAVREMENA PRAKSA PRIZNANJA DRŽAVA – IZMEĐU PRAVA I POLITIKE

Ljubomir TINTOR*

APSTRAKT

Svaki novi sukob između Izraela i Palestine, kao i tenzije na spornim područjima poput Kosova i Metohije, ponovo otvaraju pitanje priznanja novonastalih država. Proces priznanja je složen i zavisi od spleta političkih interesa, međunarodnog prava i geopolitičkih prilika. Države često priznaju nove entitete prema svojim političkim i ekonomskim interesima, što je vidljivo u slučaju priznanja Kosova, jer su stavovi država bili različiti. Dvostruki standardi međunarodne zajednice, kada se pojedini slučajevi proglašavaju za *sui generis* slučajeve u međunarodnom pravu, ukazuju na potrebu za preispitivanjem prakse priznanja država. U ovom radu razmatraju se pravne posledice priznanja, teorije priznanja, kao i istorijska praksa. Analizira se koliko međunarodne i regionalne organizacije doprinose legitimizaciji i (ne)priznanju novih država. Posebna pažnja u radu posvećena je savremenim primerima (ne)priznanja Severnog Kipra, Katalonije, Palestine i Kosova, uz uporednu analizu sličnosti i razlika među ovim slučajevima. Na kraju se razmatraju moguća rešenja za unifikaciju pravila, veću pravnu sigurnost i izbegavanje politizacije prilikom priznanja novih država.

Ključne reči: Priznanje država, Palestina, Kosovo, Katalonija, Severni Kipar, ljudska prava, međunarodne organizacije, međunarodno pravo

UVOD

Priznanje država u međunarodnom pravu predstavlja jedno od najvažnijih i najosetljivijih pitanja koje se postavlja u međunarodnim odnosima i u okviru globalne zajednice. Ovaj proces ne može se svesti samo na formalni čin, već nosi sa sobom niz dalekosežnih političkih, ekonomskih i pravnih posledica. Priznanje države u suštini predstavlja potvrdu njenog suvereniteta i legitimiteta kao nezavisnog subjekta međunarodnog prava, sposobnog da samostalno učestvuje u međunarodnim odnosima i sklapa međunarodne ugovore. Moderna era

---

* Istraživač saradnik Instituta za uporedno pravo, Beograd. E- mail: lj.tintor@iup.rs. ORCID 0009-0005-7565-154X. Rad je nastao u okviru naučnoistraživačkog rada Instituta za uporedno pravo koji finansira Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije prema Ugovoru o realizaciji i finansiranju naučnoistraživačkog rada NIO u 2024.

priznanja država započela je u 17. veku kada su se pojavili brojni teritorijalni entiteti koji su samostalno organizovali i upravljali svojom teritorijom bez ikakvog spoljašnjeg nadzora ili vlasti dokazujući svoj suverenitet. Kako su se ove samostalne teritorije razvijale, počele su da priznaju jedna drugu kao nezavisne države. Međutim, ovaj proces postao je sve složeniji i kontroverzniji, naročito u savremenom dobu, kada se međunarodni poredak suočava sa brojnim izazovima, uključujući promene državnih granica, raspade postojećih država, secesionističke pokrete i pojave novih političkih entiteta koji traže međunarodno priznanje. Svaki novi sukob između Izraela i Palestine, te česte ekscesne situacije na spornim područjima poput Kosova, iznova u fokus stavljaju pitanje priznanja novonastalih država.¹ Činjenica da međunarodno pravo nema jasne kriterijume kada neki entitet ispunjava uslove da se prizna kao samostalna država, a kada ne, često dovodi do različitih pristupa i stavova među državama, pa priznanje novonastalih država predstavlja kompleksan splet političkih interesa, pravnih normi međunarodnog prava i trenutni odraz geopolitičke situacije, a ne pitanje ispunjenosti objektivnih kriterijuma. Pravni standardi i normativi koji regulišu priznavanje država stalno se razvijaju, prilagođavajući se novim političkim kontekstima.

Dvostruki aršini međunarodne zajednice koji pojedine slučajeve stvaranja novih država predstavljaju kao slučajeve *sui generis*, ukazuju na potrebu za temeljnom revizijom i preispitivanjem prakse priznanja država. U članku će biti detaljno analizirane teorije priznanja, pravne posledice priznanja, kao i evolucija prakse priznanja novih država kroz istoriju. Drugi deo rada baviće se ulogom članstva u međunarodnim organizacijama i načinom na koji priznanje od strane ovih organizacija može doprineti legalizaciji i legitimizaciji novih država na globalnoj sceni, kao i njihovom kolektivnom priznanju. Posebna pažnja biće posvećena savremenim tendencijama priznanja država kroz uporednu analizu slučajeva poput Turske Republike Severnog Kipra, Palestine i Kosova. Biće sagledano koje su sličnosti i razlike u ovim slučajevima. Pre zaključka će se ponuditi moguće smernice za unifikaciju procesa priznanja država.

TEORIJE PRIZNANJA DRŽAVA

Države su jedini subjekti koji u potpunosti ispunjavaju kriterijume za sticanje potpunog međunarodno pravnog subjektiviteta, što ih čini osnovnim i najvažnijim akterima u međunarodnom pravu. One su, od svog postanka, nosioci prava i obaveza koje su utvrđene međunarodnim pravom, a te obaveze uključuju zaključivanje međunarodnih sporazuma, stvaranje međunarodno pravnih običaja, razmenu diplomatskih misija, uživanje imuniteta od strane jurisdikcije drugih država. Da bi se jedan entitet smatrao državom neophodno je da se ispune

¹ Sve reference u vezi pojma „Kosovo” u ovom članku treba shvatiti u kontekstu Rezolucije 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija (1999).

određeni uslovi poput jasno definisane teritorije, stalnog stanovništva suverene vlasti, i sposobnosti ulaska u odnose sa drugim državama.² Ovi uslovi državnosti su potvrđeni i u Konvenciji o pravima i dužnostima država (Montevideo konvenciji) iz 1933. godine.³ Iako ovi uslovi za priznanje državnosti ne bi trebali biti sporni svaki aspekt priznanja države je bio doveden u pitanje, raspravljen i teoretisan u međunarodnom pravu. Rasprava o teorijama priznanja država nije beznačajna, jer su teorije dijametralno suprotne oko pravnog značaja priznanja. Ove teorije pokušavaju da objasne pravni status priznanja i njegov značaj u procesu sticanja državnosti. Postoje dve glavne teorije koje su tradicionalno dominirale u ovoj oblasti: deklarativna i konstitutivna teorija. Obe ove teorije, u bilo kom obliku da se pojavljuju, imaju podjednako mnogo pristalica kao i protivnika. Istovremeno, u nauci o međunarodnom pravu postoje razni pokušaji kombinovanja ovih teorija. Kako ti pokušaji umnogome određuju način pristupanja celokupnom problemu, moramo im posvetiti određenu pažnju.

Deklarativna teorija smatra da priznanje od strane drugih država nije neophodno za sticanje statusa države. Prema ovoj teoriji, entitet postaje država ukoliko ispunjava određene objektivne kriterijume, bez obzira na to da li je priznat od strane drugih država. Ova teorija naglašava da priznavanje od strane drugih država jeste samo formalnost koja potvrđuje već postojeći pravni status države ukoliko ispunjava uslove. Ovakav stav potvrđen je i u arbitražnoj odluci iz 1929. godine, u slučaju *Deutsche Continental Gas-Gesellschaft protiv Poljske*, koji se odnosio na obnovljenu Poljsku koja je nastala nakon Prvog svetskog rata. Tribunal je, nakon što je utvrdio da državnost zavisi od kriterijuma kao što su teritorija, populacija i javna vlast, izjavio da, prema mišljenju koje deli velika većina međunarodnih pravnika, priznanje države nije konstitutivnog, već deklaratornog karaktera.⁴ Država postoji nezavisno, a priznanje predstavlja samo potvrdu tog postojanja od strane drugih država. Ako priznanje nije presudno za državnost niti obavezno prema međunarodnom pravu, može se činiti više kao politički nego pravni čin. Ipak, to ne znači da akti priznanja nemaju nikakvu pravnu važnost. Prihvatanje deklarativne teorije prilikom priznanja države imalo bi neke očigledne prednosti koje bi se ogledale u pravnoj sigurnosti i predvidljivosti, te zaštiti suverenosti i potpune odvojenosti od politizacije prilikom priznavanja novonastalih država. Pošto ova teorija zagovara nebitnost priznanja od strane drugih država, ona se može primeniti na sve nove entitete koji ispunjavaju kriterijume za državnost. Iako ima očigledne prednosti ova teorija ima i

² Ovaj uslov često se neispravno poistovećuje sa suverenošću država. Videti: James Crawford, *The Creation of States in International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2006, pp. 62-89.

³ Iako je ovu Konvenciju prihvatilo svega dvadesetak američkih država ova Konvencija se smatra univerzalnim međunarodnim običajem.

⁴ "Deutsche Continental Gas-Gesellschaft v. Polish State", *Recueil des décisions des tribunaux arbitraux mixtes institués par les traités de paix*, 9. Summarised in: *International Law Reports*, 1929, No.5, pp. 11-15.

neskrivene mane. Ona ne uzima u obzir političku realnost u kojoj priznanje igra važnu ulogu. U praksi, države koje nisu priznate od strane drugih država mogu biti izolovane i neće moći da učestvuju u međunarodnim organizacijama, što može ograničiti njihovu funkcionalnost kao država. U nekim slučajevima, poput država u anarhiji (npr. Somalija), deklarativna teorija može biti teška za primenu jer nedostaju neki od osnovnih kriterijuma državnosti, ali država i dalje postoji u pravnom smislu. Ideja da postoji opšte pravilo sa određenim stepenom predvidljivosti i doslednosti dolazi u pitanje kada se primeni na mikro države kao što je Vatikan.⁵

Sa druge strane spektra teorijskih analiza je konstitutivna teorija priznanja država. Konstitutivna teorija priznanja razvijala se u periodu kad je međunarodno pravo bilo snažno povezano sa principima suvereniteta i apsolutne državne vlasti. U takvom kontekstu, države su bile glavni akteri međunarodnog sistema, i samo one su imale pravo da određuju ko će biti deo tog sistema. Osnovna pretpostavka konstitutivne teorije jeste da državnost i pravna subjektivnost nisu u potpunosti objektivni pojmovi. Umesto toga, oni se formiraju kroz priznanje od strane drugih država, što je čin kojim se novoosnovanoj državi priznaje sposobnost da učestvuje u međunarodnim odnosima i preuzima obaveze u skladu sa međunarodnim pravom. Priznanje je ono što „konstituiše” državu kao međunarodnog aktera. Upravo priznanje kao ključan element otvara mogućnost da postojeće države vrše političke ucene kako bi došlo do priznanja. Ova teorija priznanje države svodi na politički, a ne pravni akt koji prevashodno ovisi o diskrecionoj volji države koja daje priznanje, a ne na osnovu objektivnih kriterijuma. Priznanje u okviru konstitutivne teorije nije uniformno i može se razlikovati od države do države. Bilateralna priznanja koja dominiraju u konstitutivnoj teoriji dovode do toga da određeni entitet postaje država za jedan određeni deo međunarodne zajednice, a za drugi deo ne. Ovakva situacija može dovesti do negacije jedinstva međunarodnog prava. Država koja ne želi da bude obavezana dužnostima prema svojim susedima treba samo da im uskrati priznanje, što otvara mogućnost da čak i akt očigledne agresije prema tim državama tada neće biti nezakonit. Zbog toga je prema nekim autorima konstitutivizam osuđen kao intelektualna podrška realpolitici.⁶

Hibridne teorije priznanja države predstavljaju pokušaj da se premosti jaz između dve glavne teorije u međunarodnom pravu: deklarativne i konstitutivne teorije. Ove teorije nastoje da ujedine elemente obe teorije kako bi se stvorila

⁵ Iako je priznat i tretiran kao država, Vatikan ima minijaturnu teritoriju u sred Rima, a njegova populacija sastavljena od funkcionera Katoličke crkve i ne raste prirodno. Vatikan je u potpunosti ovisan o Italiji, pa Crawford primećuje da „kriterijumi za državnost u ovom slučaju jedva da su ispunjeni, ako su uopšte ispunjeni”. James Crawford, *The Creation of States in International Law*, *op.cit.*, p. 233.

⁶ Rowan Nicholson, Thomas D. Grant ”Theories of state recognition”, in Gëzim Visoka, John Doyle, Edward Newman (eds.) *Routledge Handbook of State Recognition* 2021, p. 30.

sveobuhvatnija i fleksibilnija koncepcija državnosti i priznanja u međunarodnom sistemu. Hibridne teorije priznanja prihvataju da i objektivni kriterijumi (kao što su teritorija, stanovništvo, vlada i sposobnost za ulazak u međunarodne odnose) i priznanje od strane drugih država igraju važnu ulogu u određivanju državnosti. Hibridne teorije predlažu da se priznanje posmatra kao proces koji se odvija u više faza. Prva faza može uključivati *de facto* priznanje, gde država postoji i funkcioniše bez formalnog međunarodnog priznanja, dok druga faza uključuje *de jure* priznanje, gde država dobija puno međunarodno priznanje i pristup svim pravima i obavezama međunarodnog subjekta.⁷ Hibridni pristup zastupao je Lauterpaht (*Hersch Lauterpacht*) koji je tvrdio da priznavanje države ima deklarativni karakter u odnosu na njenu državnost, a konstitutivni karakter u odnosu na njeno sticanje statusa međunarodnog subjekta, kao i prava i obaveza koje su s tim u vezi.⁸ Interesantno je shvatanje Kunca (*Josef Kunz*) koji je smatrao da su obe teorije priznanja prihvatljive u zavisnosti od situacije. Ovo prvenstveno zavisi od činjenice da li država koja treba biti priznata nastala na staroj teritoriji neke zajednice ili van nje. Po njegovom mišljenju, priznavanje za prvu grupu država (koje su, nezavisno od priznavanja, pravni subjekti i pripadaju dotičnoj zajednici) ima samo deklarativni značenje dok za drugu grupu država ono ima konstitutivno značenje.⁹ Ovo shvatanje iako teorijski zanimljivo teško da je u stvarnosti ostvarivo, naročito u savremeno doba, jer previše naglašava razliku između priznavanja države i njenog prijema u međunarodnu zajednicu, predviđa mogućnost postojanja država koje su priznate, ali ne pripadaju međunarodnoj zajednici i obrnuto, onih koje pripadaju toj zajednici, ali nisu priznate od strane svih njenih članica. Hans Kelzen (*Hans Kelsen*), suprotstavljenost između dve teorije priznavanja objasnio je time, što se one bave različitim aspektima pitanja. Prema njegovom stavu, postoji jasna razlika između pravnog priznavanja kojim država potvrđuje da je određena zajednica država u skladu sa međunarodnim pravom i političkog priznavanja kroz koje država izražava spremnost da uspostavi odnose sa priznanom državom. Po Kelzenovom mišljenju, pravno priznavanje ima konstitutivno značenje, dok političko priznavanje nosi deklarativnu vrednost.¹⁰ Kada govorimo o priznanju država u okviru hibridne teorije preovladava stav da se priznanje sastoji iz dva elementa: izjave države koja priznaje da je nova država nastala i uspostavljanja

⁷ Kada govorimo o fazama priznanja neophodno je spomenuti činjenicu da u međunarodnim odnosima možemo razlikovati nekoliko vrsta priznanja s obzirom na način kako se daju i ko ih daje, tako postoji podela na *de jure* i *de facto* priznanje, kolektivno i individualno, uslovljeno i bezuslovno priznanje, izričito i prećutno priznanje. Videti: Milenko Kreća, *Međunarodno javno pravo*, Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet Centar za izdavaštvo, 2022, str.198-202; Boris Krivokapić, *Međunarodno javno pravo*, Poslovni i pravni fakultet Institut za uporedno pravo, Beograd, 2017, str. 267–269.

⁸ Hersch Lauterpacht, *Recognition in International Law* (1947), Cambridge University Press 2013, p. 75.

⁹ J. Kunz, *Die Anerkennung von Staaten und Regierungen im Volkerrecht*, Stuttgart 1928, p. 42.

¹⁰ Hans Kelsen, *Principles of International Law*, New York-Chicago-San Francisco-Toronto-London 1966, pp. 389–391.

zvaničnih odnosa sa tom državom. Prvi element, odnosno samo priznanje, ima deklaratorni karakter, dok drugi akt, odnosno dogovor o uspostavljanju odnosa, ima konstitutivni karakter. Jedna od varijanti hibridne teorije vidi priznanje kao konstitutivno za državu koja se priznaje, jer iz njenog ugla gledano, država koju treba priznati ne postoji pre nego što se priznanje dogodi, a uvek je deklarativno za priznatu državu, jer njeno postojanje kao subjekta međunarodnog prava nezavisno je od njenog kasnijeg odnosa sa državom koja priznaje tu činjenicu.¹¹ Ovakvo tumačenje je ipak održivo samo na teorijskom nivou i teško je prihvatiti ovakav stav imajući u vidu tendencije savremenog međunarodnog prava. Možda bi rešenje bilo u prepoznavanju priznavanja kao dinamičnog procesa, koji nije ograničen samo na pravne ili političke aspekte, već uključuje i ekonomske, društvene i kulturne faktore. Na primer, priznavanje može biti proces u kojem država postepeno stiče međunarodnu pravnu subjektivnost kroz interakciju sa drugim državama i međunarodnim organizacijama, umesto da se tretira kao jednokratna događaj. Iako hibridne teorije nude fleksibilniji pristup priznanju, one nisu bez kritika. One mogu dovesti do pravne nesigurnosti jer ne pružaju jasne odgovore na pitanja o tome kada i kako država postaje pravni subjekt. Hibridne teorije mogu dovesti do konfuzne situacije da države donesu odluku da priznaju entitet koji očigledno ne ispunjava kriterijume državnosti. Ako ta odluka preovlada, iako je „neispravna”, onda se ova teorija raspada u konstitutivizam, a ako je odluka neefikasna, onda se teorija raspada u deklaratorizam.¹² U ovakvoj situaciji ostaje nerešeno i pitanje koliko je priznanja neophodno da bi se entitet „objektivno” konstituisao kao država u odnosu na celu međunarodnu zajednicu, uključujući i one države koje ga još nisu priznale. Kombinujući elemente deklarativne i konstitutivne teorije, one nude uravnoteženiji pristup koji bolje odgovara stvarnosti u kojoj države postoje i deluju. Međutim, ovaj pristup takođe postavlja izazove u pogledu jasnosti i konzistentnosti u primeni međunarodnog prava.

Koliko god da se razlikuju sve teorije su saglasne o pravnim posledicama priznanja. Priznanje države od strane drugih država ima nekoliko pravnih posledica. Priznanje omogućava novonastaloj državi da stupi u međunarodne odnose kao ravnopravan subjekt međunarodnog prava. Nova država postaje subjekt međunarodnog prava, sa pravima i obavezama koje proizlaze iz tog statusa. Priznanje takođe znači da druge države priznaju postojanje njenih zakona, institucija i sudova. Priznanje omogućava uspostavljanje diplomatskih i konzularnih odnosa sa drugim državama. Ovim se potvrđuje suverenitet i nezavisnost nove države. To znači da se priznaje teritorijalna celovitost i politička nezavisnost novonastale države, a druge države ne bi smele da se mešaju u njene unutrašnje poslove.

¹¹ Lech Antonowicz, "On the Nature of Recognition of States in International Law" (a Theoretical Essay), 8 *Polish Y.B. Int'l L.* 217, 1976, p. 219.

¹² W. P. Heere, "K. Marek, Identity and continuity of states in public international law, Droz, Genève 1968, 619 pp.," *Nederlands Tijdschrift voor Internationaal Recht*, Vol. 18, No.2, 1971, pp. 252–253,

PRAKSA PRIZNANJA KROZ ISTORIJU

Moderna era počela je sa pojavom više samouspostavljenih i samoupravnih evropskih teritorijalnih entiteta koji su održavali i tvrdili da imaju suverenu vlast nezavisno od spoljašnjih autoriteta. Od samog početka, priznavanje država bila je praksa koju su oblikovale velike sile. Priznanje od strane velikih i značajnih regionalnih sila obično je prethodilo priznanju od strane manjih država i nosilo je znatno veću težinu. Kada bi se manja država odlučila na priznavanje bez podrške velikih sila, takvo priznanje bi retko imalo značajnije posledice, osim ako ne bi došlo do šireg konsenzusa među ključnim međunarodnim akterima. Priznavanje novih država pre 19. veka bilo je retka pojava u međunarodnim odnosima. U periodu između 16. i 17. veka, postojalo je nekoliko značajnih primera gde su određene teritorije dobile priznanje svoje nezavisnosti od strane velikih sila. Konkretno, sredinom 17. veka došlo je do priznavanja nezavisnosti Švajcarske ili Portugala.¹³ U 18. veku, jedina nova država koja je bila priznata bile su SAD. U ovom periodu jedini validan način za promenu suvereniteta ili teritorije i samim tim jedini način na koji je nova država mogla biti priznata, bio je pristanak pogođene države (monarhije). Izuzetak je bila Francuska, koja je osporavala primenjivost dinastičkih prava na stvaranje novih država. Umesto toga, Francuska je 1778. godine, priznala SAD na osnovu, kako je tvrdila, ispravnog prirodnopravnog temelja *de facto* ili efektivne državnosti koja seže iz 16. veka, dok su ostale države odbile da priznaju SAD kao nezavisnu državu sve dok Britanska kruna nije naznačila da će to učiniti tokom pregovora o miru sa američkim pregovaračima 1782. godine.¹⁴ Svoj stav su zasnivali na tzv. *dinastičkom legitimizmu*.¹⁵ Ovaj standard za priznavanje novih država doživeo je krah tokom 19. veka naročito na području Južne Amerike kada su se španske

¹³ Švajcarska je stekla nezavisnost od Svetog rimskog carstva kroz seriju konflikata poznatih kao Švajcarski ratovi, koji su kulminirali Vestfalskim mirom 1648. godine. Videti: Luck, James Murray, *History of Switzerland : the first 100,000 years: before the beginnings to the days of the present* Society for the Promotion of Science and Scholarship, 1985 pp. 87–120; Portugal je, sa druge strane, bio u personalnoj uniji sa Španijom od 1580. godine, ali je kroz sukcesivne ustanke uspeo da obnovi svoju nezavisnost 1640. godine. Španija je formalno priznala nezavisnost Portugala 1668. godine, čime je okončana Iberijska unija. Videti: David Birmingham, *A Concise History of Portugal*, Cambridge University Press, 2003, pp. 35–66.

¹⁴ Mikulas Fabry, *Recognizing States: International Society and the Establishment of New States since 1776*, Oxford University Press, Oxford, 2010, pp. 23–36.

¹⁵ Dinastički legitimizam politički je princip prema kojem se legitimnost vlasti temelji na nasleđu i kontinuitetu vladarske dinastije. Ovaj koncept tvrdi da pravo na vladanje dolazi od nasleđenog prava i dugogodišnjeg postojanja određene dinastije na prestolu, često povezano sa božanskim pravom kraljeva (tj. idejom da monarsi vladaju po volji Boga). U ovom kontekstu, dinastički legitimizam znači da je zakoniti vladar onaj koji pripada legitimnoj, tradicionalnoj vladarskoj porodici, a ne neko ko je došao na vlast na neki drugi način, poput revolucije ili izbora. To je bio dominantan način razmišljanja u mnogim evropskim monarhijama pre modernih demokratskih revolucija.

kolonije počele otcepljivati. Ovi entiteti svoje pravo zasnivali su na pravu na samoopredeljenje koje tada još nije bilo ustanovljeno već se tumačilo kao „pravo naroda da postane slobodan sopstvenim naporima” ako može, a neintervencija je bila princip koji garantuje da „njihov uspeh neće biti ometen niti njihov neuspeh sprečen upadom strane sile”.¹⁶ U 19. veku osnovni kriterijum za priznanje nezavisne države zasnivao se na Monrovoj doktrini i ispunjenju kriterijuma *de facto* ili efektivne državnosti – pretpostavljeno 'civilizovanog' entiteta za koji se smatralo da je stvarno nezavisan od svih spoljnih autoriteta i da ima efikasnu vladu koja je interno, očigledno kontrolisala teritoriju i stanovništvo na koje je polagala pravo i koja je eksterno bila voljna i sposobna da ispuni međunarodne obaveze države. Pomenuti kriterijumi postepeno su bili uključeni u politike priznanja drugih sila.¹⁷ Kriterijumi *de facto* državnosti korišćeni su ne samo kao odgovor na jednostrane secesije poput Teksasa (1836), Konfederativnih Američkih Država (1861–65), Paname (1903) i baltičkih republika (1917–22), već i na druge tipove unutrašnjih promena postojećih država, kao što je spajanje nekoliko država u Kraljevinu Italiju (1859–61).¹⁸

Nakon Prvog svetskog rata, pravo na samoopredeljenje korišćeno je kao argument za stvaranje novih država poput Čehoslovačke, Poljske i Kraljevine SHS (Jugoslavije).¹⁹ Nakon formiranja Ujedinjenih nacija i masovne dekolonizacije država primetno je, da je međunarodna zajednica potpuno prestala da insistira na *de facto* državnosti kao osnovu za priznanje. Ovo ne znači da države koje su priznavane od tada nužno nisu imale efektivnu vlast, već da to nije bio preduslov za njihovo priznanje. Od kasnih 1950-ih, odlučujući faktor za priznanje novih država bila je procena da li entitet ima pozitivno pravo na samoopredeljenje prema međunarodnom pravu.²⁰ Prelazak sa shvatanja samoopredeljenja kao moralnog i negativnog prava političke zajednice da traži nezavisnost ka pravnom i pozitivnom pravu na nezavisnost, koje međunarodna zajednica dodeljuje određenim entitetima, odražava globalnu političku revoluciju tokom hladnog rata po ovom pitanju. Posle 1960. godine, legitimni kandidati za međunarodno priznanje postale su isključivo nesamoupravne i teritorije pod starateljstvom

¹⁶ Michael Walzer, *Just and Unjust Wars*, 5th ed., Basic Books, New York, 2015, p. 88.

¹⁷ Mikulas Fabry, “The Evolution of State Recognition”, in Gëzim Visoka, John Doyle, Edward Newman (eds.) *Routledge Handbook of State Recognition* 2021, p. 41.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ O korenima i afirmaciji prava na samoopredeljenje Videti: Vojin Dimitrijević, *Savremeno shvatanje prava naroda na samoopredeljenje*, Beogradski centar za ljudska prava, 2012, str. 9–13; O pravu na spoljno samoopredeljenje detaljnije Videti: Pavle Kilibarda, *Recognition of States in International Law*, doctoral thesis, Faculty of Law of the University of Geneva, 2022, pp. 205–217.

²⁰ U eri Ujedinjenih nacija pravo na samoopredeljenje je predstavljalo talas napora da se pojedinci oslobode od imperija zasnovanih na prošlovekovnim tradicijama i gde se vlast nalazila visoko i daleko od podređenih ljudi. *Ibid.* str. 23.

kojima je pravo na samoopredeljenje i nezavisnost pre sticanja ovog statusa bilo uskraćeno. Međunarodna zajednica počela je strogo da definiše koji entiteti imaju pravo na priznanje kao suverene države. Priznavanje ovih država bilo je često predmet rivaliteta između zapadnih sila i Sovjetskog Saveza, gde su politički savezi igrali ključnu ulogu. U periodu nakon Hladnog rata, međunarodna zajednica, oslonjena na nove globalne i regionalne dokumente poput Pariske povelje (1990) i Kopenhaškog dokumenta (1990), učvrstila je kriterijume za priznanje koji su se razvili nakon najvećeg talasa dekolonizacije.²¹ U slučaju raspada SSSR-a novonastale države su priznate nakon što se centralna vlast saglasila sa stvaranjem novonastalih država.

Nove tendencije o priznanju novih država nastale su sa raspadom bivše Jugoslavije. Tokom početne faze jugoslovenskog raspada, koji je takođe počeo kao niz secesionističkih poduhvata njenih konstitutivnih republika, strane vlasti su podržavale teritorijalni integritet SFRJ. Podrška teritorijalnom integritetu SFRJ bila je takođe povezana sa zabrinutošću oko predsedana koji bi priznavanje secesije moglo stvoriti za druge delove sveta, gde su postojale slične etničke ili regionalne tenzije unutar multinacionalnih država. Održavanje teritorijalnog integriteta Jugoslavije, u očima međunarodne zajednice, značilo je zadržavanje stabilnosti i sprečavanje eskalacije konflikata. Međutim, kako su se dešavanja na terenu ubrzavala, sa eskalacijom sukoba i sve dubljom polarizacijom između različitih etničkih grupa unutar Jugoslavije, stav međunarodne zajednice počeo je da se menja. Ipak međunarodna zajednica na osnovu izveštaja Badinterove komisije, prihvatila je načelo *uti possidetis* i priznala novonastale države u republičkim granicama, iako Republika Hrvatska i Bosna i Hercegovina nisu ispunjavale neke od osnovnih kriterijuma državnosti u momentu priznanja.²² Na ovaj način međunarodna zajednica pragmatično je primenila dvostruke aršine jer istovremeno nije priznala teritorije koje su takođe proglasile nezavisnost poput Republike Srpske Krajine i Hrvatske zajednice Hercego-Bosne i Republike Srpske.

Navedene činjenice ukazuju da je pravo na samoopredeljenje kao osnov stvaranja novih država u periodu nakon Hladnog rata bilo strogo ograničeno

²¹ Mikulas Fabry, *The Evolution of State Recognition op.cit.*, p. 42.

²² Republika Hrvatska i Bosna i Hercegovina su, u trenutku priznanja, imale stalno stanovništvo, ali su se suočavale sa ozbiljnim problemima sa postojanjem drugih atributa državnosti poput efikasne vlade i kontrole svoje teritorije i sposobnošću da održavaju međunarodne odnose. Uprkos tome, međunarodna zajednica, predvođena Nemačkom i Vatikanskim državom, izvršila je pritisak za brzo priznanje Hrvatske. Nemačka je, u decembru 1991. godine, donela odluku da prizna Hrvatsku, što je značajno uticalo na stavove drugih evropskih zemalja i ubrzalo priznanje od strane Evropske zajednice (prethodnica Evropske unije) u januaru 1992. godine. Situacija u Bosni i Hercegovini bila je još složenija. Kada je Bosna i Hercegovina proglasila nezavisnost u martu 1992. godine, odmah je utonula u etnički sukob koji je obuhvatio Bošnjake, Srbe i Hrvate. Vlada u Sarajevu nije imala stvarnu kontrolu nad velikim delovima teritorije, jer su se etničke grupe međusobno borile za teritorijalnu dominaciju. Opširnije vidi Richard D. Caplan, *Europe and the Recognition of New States in Yugoslavia*, Cambridge University Press, 2005.pp. 95–146.

principom teritorijalnog integriteta država. Iako su narodi imali pravo da traže samoopredeljenje, međunarodna zajednica nije bila voljna da prizna nove države ako bi to destabilizovalo postojeći međunarodni poredak. Priznanje novih država nastalih od SFRJ bilo je izuzetak u određenom smislu, jer su nove države priznate kao naslednice bivše federacije, ali su jednostrane secesije unutar tih novih država bile odbijene kako bi se očuvao regionalni mir i stabilnost. Slučaj raspada bivše Jugoslavije predstavlja značajan putokaz za priznanje novonastalih entiteta, jer je iskazana velika fleksibilnost međunarodnog prava u praksi. Dok su kriterijumi za državnost postavljeni, političke realnosti i geopolitički interesi često diktiraju odluke o priznanju novih država. Priznanje Hrvatske i Bosne i Hercegovine uprkos nedostatku pune efikasnosti i kontrole nad teritorijom pokazuje da međunarodno pravo nije apsolutno, već podložno tumačenju i prilagođavanju u zavisnosti od svih okolnosti. Nakon 2008. godine i jednostranog proglašenja Republike Kosovo sve više do izražaja dolaze politički, a ne pravni elementi priznanja čime se pokušava dokazati da su neki slučajevi *sui generis* u međunarodnom pravu, a drugi ne.²³

ULOGA I ZNAČAJ MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA U PRIZNANJU DRŽAVA

Pored pojedinačnih država, međunarodne međuvladine organizacije takođe igraju važnu ulogu u priznavanju i nepriznavanju određenih entiteta kao država. Učešće novonastale države u međunarodnim organizacijama može predstavljati direktno ili indirektno kolektivno priznanje. Direktno kolektivno priznanje se dešava kada grupa država, kao što su članice međunarodne organizacije, formalno priznaje postojanje nove države kroz specifičan akt priznanja. Prijem u članstvo u međunarodne organizacije može delovati kao oblik indirektnog kolektivnog priznanja. Kada neka država postane članica međunarodne organizacije poput UN-a ili Evropske unije, to se može shvatiti kao implicitno priznanje njenog suverenog statusa od strane svih članica te organizacije. Članstvo u ovakvim organizacijama služi kao snažan indikator da je taj entitet prihvaćen kao nezavisna država na globalnom nivou.²⁴ U kontekstu međunarodnog prava, članstvo u ovim organizacijama predstavlja važan korak, jer prema osnivačkim ugovorima Ujedinjenih nacija, Evropske unije, ASEAN-a, Afričke unije, Arapske lige, i drugih, samo države mogu postati punopravni članovi ovih organizacija. Ovaj proces je stoga ključan za međunarodno priznanje i legitimaciju državnosti na međunarodnoj sceni.

²³ Uopredno pravnom analizom slučajeva priznanja Kosova, Palestine, Severnog Kipra i Katalonije bavićemo se u zasebnom delu.

²⁴ Iako može biti snažan indikator za priznavanje države članstvo u UN ili bilo kojoj drugoj organizaciji ne utiče na bilateralno priznanje između država. Idealan primer predstavlja odnos države Izrael i arapskih država.

Praksa Ujedinjenih nacija

Iako prijem u međunarodne organizacije može imati afirmativnog efekta na priznanje država, ne treba smetnuti sa uma činjenicu da međunarodne organizacije mogu isto tako imati i nemerljiv značaj u nepriznavanju država. Savet bezbednosti u slučaju suprotstavljanja pokušaju Katange da postane nezavisna od Konga, kršeći teritorijalni integritet i političku nezavisnost Konga, jasno je ustanovio pravilo nepriznavanja entiteta koji su u suprotnosti sa međunarodnim pravom. Tako je Rezolucijom 145 (1960) od 22. jula 1960. godine, Savet bezbednosti pozvao sve države da se „uzdrže od bilo kakve akcije koja bi mogla uticati na teritorijalni integritet i političku nezavisnost Republike Kongo”.²⁵ Jednostrana deklaracija nezavisnosti bele manjine u Južnoj Rodeziji, koja se dogodila 11. novembra 1965. godine, izazvala je duboke političke i pravne posledice na međunarodnom nivou, posebno unutar okvira Ujedinjenih nacija. Bela manjina, predvođena tadašnjim premijerom Ianom Smitom (*Ian Smith*), proglasila je nezavisnost Rodezije od Velike Britanije, ali je to učinila bez saglasnosti britanske vlade i bez uvažavanja prava većinskog crnog stanovništva. Ova deklaracija je bila ne samo nezakonita po britanskom unutrašnjem pravu, već je predstavljala i kršenje međunarodnog prava, budući da je uspostavila rasistički režim koji je sistematski isključivao većinu stanovništva iz političkog procesa. U odgovoru na ovaj izazov, Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija brzo je reagovao usvajanjem Rezolucije br. 216. U ovoj rezoluciji, Savet bezbednosti je izričito osudio jednostranu deklaraciju nezavisnosti, označivši je kao ozbiljno kršenje međunarodnog prava i suverenih prava naroda Rodezije.²⁶ Ključna tačka rezolucije bila je osuda nezakonitog režima, koji je osnovan na rasnoj diskriminaciji i uskraćivanju osnovnih političkih i građanskih prava.²⁷ Ovo je bio jedan od prvih slučajeva gde je Savet bezbednosti izričito pozvao na nepriznavanje jednog entiteta. Istovremeno, nezakonitost koja je osnova za dodatne kriterijume za državnost pokreće obavezu uskraćivanja priznanja prema opštem međunarodnom pravu.²⁸ Ako nezakonito stvoren efektivan entitet nije država, a ipak je predmet kolektivnog uskraćivanja priznanja, moglo bi se tumačiti da je svrha kolektivnog nepriznavanja sprečavanje ovog entiteta da postane država. Očigledno da je međunarodno pravo u principu, neutralno po pitanju jednostranog otcjepljenja i da proglašavanje nezavisnosti bez pristanka matične države nije međunarodno protivpravno delo. Eklatantan primer možemo

²⁵ United Nations Security Council Resolution 169, adopted on November 24, 1961.

²⁶ Resolution 216 (1965) / [adopted by the Security Council at its 1258th meeting], of 12 November 1965.

²⁷ Jedan od glavnih aspekata Rezolucije br. 216 bila je preporuka svim državama članicama Ujedinjenih nacija da ne priznaju nezavisnost Rodezije i da se uzdrže od uspostavljanja bilo kakvih diplomatskih, trgovinskih ili drugih odnosa sa novouspostavljenim režimom. *Ibid.*

²⁸ Jure Vidmar, “Statehood and Collective Recognition: Practice of States and UN Organs” in, Gëzim Visoka, John Doyle, Edward Newman (eds.) *Routledge Handbook of State Recognition* 2021, p. 224.

videti u slučaju Kosova i Metohije (u daljem tekstu: Kosovo). Nakon što je Kosovo proglasilo nezavisnost od Srbije 2008. godine, UN su bile uključene u proces međunarodnog priznanja. Međunarodni sud pravde (ICJ), koji je glavni sudski organ UN-a, 2010. godine, dao je savetodavno mišljenje da proglašenjem nezavisnosti Kosova nije prekršeno međunarodno pravo.²⁹ Ovakav stav Suda ojačao je pritisak na zemlje da priznaju Kosovo, iako je priznanje ostalo kontroverzno.

Tokom perioda aparthejda u Južnoj Africi, južnoafrička vlada formirala je nekoliko takozvanih „Bantustana” ili “domovina” namenjenih crnačkom stanovništvu. Ove teritorije su bile zamišljene kao nezavisne ili samoupravne države.³⁰ Međunarodne organizacije su igrale ključnu ulogu u nepriznavanju Bantustana i drugih država na području Južne Afrike tokom perioda aparthejda. Ujedinjene nacije su imale ključnu ulogu u međunarodnom nepriznavanju Bantustana. Generalna skupština UN-a donela je više rezolucija kojima je osudila politiku aparthejda i odbacila legitimnost Bantustana. UN su dosledno naglašavale da su Bantustani proizvod aparthejda i da njihova „nezavisnost” nije bila rezultat legitimnih političkih procesa, već nametnuta segregacijom i represijom.³¹ Puna integracija država u međunarodnu zajednicu moguća je kroz članstvo u međunarodnim organizacijama. Uloga Ujedinjenih nacija u oblikovanju obaveza za svoje članice, kao i za države koje nisu članice, uključuje i obavezu neprepoznavanja entiteta koji su nastali kršenjem međunarodnog prava. Međunarodne organizacije mogu iz različitih razloga, najčešće finansijskih ili geopolitičkih, vršiti pritisak na svoje članove da određeni entitet bude priznat kao samostalna, nezavisna država. Kada je Južni Sudan proglasio nezavisnost od Sudana 2011. godine, UN su brzo delovale, i Južni Sudan je postao član UN-a samo nekoliko dana nakon što je nezavisnost proglašena.³² Pre toga, UN su bile

²⁹ Treba naglasiti da su države tokom savetodavnog postupka iznele oprečne stavove po ovom pitanju. Videti: ICJ Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo (Request for Advisory Opinion) 22 July 2010. <https://www.icj-cij.org/case/141>, 22.08.2024.

³⁰ Transkei je formiran 1976 godine i predstavljao je Prvi Bantustan koji je proglašen nezavisnim, stvoren za narod Xhosa. Proglašen je nezavisnim 1976. godine, ali je priznat samo od strane Južne Afrike. Pored ovog postojali su i Bantustani Venda, Ciskei i Bofutacvana (Bophuthatswana).

³¹ Nepriznavanje Bantustana od strane međunarodnih organizacija imalo je značajne posledice. To je sprečilo Južnu Afriku da legitimizuje svoj sistem aparthejda na međunarodnom nivou. Izolacija koju su međunarodne organizacije nametnule Južnoj Africi vršila je pritisak na režim i doprinela konačnom ukidanju aparthejda. Videti: United Nations General Assembly Resolution 31/6 the UN General Assembly.

³² Južni Sudan je postao član Ujedinjenih nacija 14. jula 2011. godine, kada je zvanično primljen kao 193. članica. Videti: „Južni Sudan danas postaje 193. članica Ujedinjenih naroda”, *Večernji list*, Internet: <https://www.vecernji.hr/vijesti/juzni-sudan-danas-postaje-193-clanica-ujedinjenih-naroda-310200>, 22.08.2024.

uključene u nadgledanje referenduma o nezavisnosti u Južnom Sudanu, a Savet bezbednosti UN-a usvojio je rezoluciju kojom je podržao mirovni proces koji je doveo do nezavisnosti.³³

Prijem novih država u Ujedinjene nacije i samim tim priznanje njihovog legaliteta odražava različite pravne i političke tendencije. Tako UN tretira Severni Kipar kao nezakonito osnovan entitet, dok Palestinu vidi kao legitimnu državu u nastajanju, kojoj pripada pravo na samoodređenje. Palestina nije punopravna članica Ujedinjenih nacija, ali ima status posmatrača, što joj daje određena prava i privilegije.³⁴ Generalna skupština UN je velikom većinom usvojila rezoluciju kojom se proglašava da Palestinci ispunjavaju uslove za status punopravnog članstva u UN. Rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija ES-10/23 Palestina je dobila dodatna prava u UN, uključujući, pravo da unosi predloge i tačke dnevnog reda i učestvuje u odborima, ali Palestina i dalje nema pravo glasa.³⁵ Primetno je da se stav UN o državnosti određenih tvorevina prvenstveno na osnovu interesa stalnih članica Saveta bezbednosti.

Praksa regionalnih organizacija

Afrička unija kao regionalna organizacija priznala je državu Zapadnu Saharu dok većina država na afričkom kontinentu to nije učinila.³⁶ Slučaj Zapadne Sahare se razlikuje od drugih teritorijalnih sporova u Africi jer je to teritorija koju Ujedinjene nacije smatraju ne-samoupravnim područjem koje još uvek čeka dekolonizaciju. Ovaj status podrazumeva obavezu održavanja referenduma o samoopredeljenju kako bi se stanovnicima Zapadne Sahare omogućilo da sami

³³ Conseil de sécurité, Résolution 2032 (2011) Adoptée par le Conseil de sécurité à sa 6699e séance, le 22 décembre 2011.

³⁴ Godine 1974, Palestinska oslobodilačka organizacija dobila je status posmatrača u UN-u, što znači da može učestvovati u raspravama u Generalnoj skupštini UN-a, ali nema pravo glasa niti može predlagati rezolucije. Generalna skupština UN-a usvojila je rezoluciju 29. novembra 2012. godine, kojom se Palestina priznaje kao „država posmatrač nečlanica”. Palestina može prisustvovati sednicama Saveta bezbednosti kao posmatrač kada se razmatraju pitanja koja direktno utiču na palestinsko pitanje ili Bliski istok. Ovo je bio značajan korak, jer je Palestina dobila formalnije priznanje i prava da pristupa nekim međunarodnim organizacijama i sporazumima, uključujući Međunarodni krivični sud. Status of Palestine in the United Nations : resolution / adopted by the General Assembly UN. General Assembly (67th sess. : 2012-2013).

³⁵ Admission of new Members to the United Nations : resolution / adopted by the General Assembly A/RES/ES-10/23. Generalna skupština može da odobri punopravno članstvo samo uz odobrenje Saveta bezbednosti, a SAD bi sigurno koristile pravo veta. Da bi država dobila preporuku Saveta, potrebno je da najmanje 9 od 15 članica Saveta bezbednosti glasaju za prijem, uključujući i glasove svih pet stalnih članica.

³⁶ Maroko nije priznao ovu odluku. Maroko je čak napustio Organizaciju afričkog jedinstva (prethodnicu AU) zbog ovog priznanja i nije se vratio u Afričku uniju sve do 2017. godine, što je stvorilo specifičnu dinamiku u afričkoj diplomatiji. Ovo priznanje Zapadne Sahare od strane Afričke unije predstavlja ključnu razliku u odnosu na druge teritorijalne sporove u Africi.

odluče o svojoj političkoj budućnosti, što je situacija koja je retka među afričkim teritorijalnim sporovima. Većina drugih sporova u Africi rešena je kroz bilateralne sporazume ili unutar postojećih državnih okvira, dok se situacija u Zapadnoj Sahari komplikuje zbog međunarodnog nadzora UN-a i dugotrajnog nerešenog statusa teritorije.³⁷

Praksa nepriznavanja države Izrael, praćena dugogodišnjim bojkotom, jasno oslikava koordinisanu i proaktivnu ulogu koju je Liga arapskih država igrala u procesu nepriznavanja određenih država. Ovaj kolektivni stav nije bio izolovani čin, već deo sveobuhvatne i dugoročne strategije koja je imala za cilj suprotstavljanje izraelskoj okupaciji palestinskih teritorija. Liga arapskih država, kroz ovaj pristup, nastojala je da podrži palestinski narod u njihovoj borbi za pravo na samoopredeljenje i nezavisnu državu. Nepriznavanje Izraela bilo je viđeno kao moralna i politička obaveza arapskih država, koje su kroz zajedničke rezolucije, deklaracije, i akcije, težile da izvrše pritisak na Izrael kako bi se povukao s okupiranih teritorija i omogućio uspostavljanje održivog mira u regionu. Ovaj stav Lige arapskih država bio je izražen kroz razne diplomatske inicijative, među kojima je Arapski mirovni plan iz 2002. godine jedan od najznačajnijih. Plan je predložio normalizaciju odnosa između arapskih zemalja i Izraela u zamenu za potpuno povlačenje Izraela s okupiranih teritorija i rešenje palestinskog pitanja.³⁸ Ove ideje su reaktivirane nakon najnovijih žestokih sukoba između Izraela i Hamasa od oktobra 2023. godine. Arapska liga je kao regionalna organizacija direktno priznala državu Palestinu u svojoj Povelji kao najvišem aktu ove organizacije, što čini ovaj specifični pravni instrument značajnim u odnosu na druge instrumente za osnivanje međunarodnih organizacija.³⁹

Evropska unija je koristila proces proširenja kao sredstvo pritiska da Srbija prizna Kosovo kao nezavisnu državu, uslovljavajući napredak Srbije ka članstvu u EU normalizacijom odnosa sa Kosovom. Povodom Deklaracije o nezavisnosti

³⁷ Special Committee on Decolonization Approves 2 Draft Resolutions, Hears Officials, Petitioners from Non-Self-Governing Territories, Opening Substantive 2022 Session, Retrieved from: <https://press.un.org/en/2022/gacol3358rev1.doc.htm> 20.08.2024; Taking Up Question of Western Sahara, Some Speakers in Special Decolonization Committee Call for Urgent Self-Determination Referendum, Voice Concern over Human Rights Abuses. Retrieved from: <https://press.un.org/en/2023/gacol3370.doc.htm>, 20.08.2024.

³⁸ „Na arapskom samitu potvrđen mirovni plan iz 2002. godine”, *NI*, Internet: <https://n1info.rs/svet/a238637-na-arapskom-samitu-potvrđen-mirovni-plan-iz-2002-godine/> 20.08.2024.

³⁹ Povelja u svom Aneksu o Palestini navodi da „njeno postojanje i njena nezavisnost među nacijama ne mogu biti *de jure* osporeni, isto kao ni nezavisnost bilo koje od arapskih država”. U ovom Aneksu se naglašava da „čak i ako su spoljašnji znaci ove nezavisnosti ostali prikriveni kao rezultat više sile, to ne umanjuje odgovarajuće za to da bude prepreka učešću Palestine u radu Lige. Iz tog razloga države potpisnice Povelje Arapske lige smatraju da, s obzirom na specifične okolnosti Palestine, Savet Lige treba da imenuje arapskog delegata iz Palestine koji će učestvovati u njenom radu dok ova zemlja ne uživa pravu nezavisnost. Videti: Annex on Palestine, Pact of the League of Arab States, Signed at Cairo, on 22 March 1945.

Kosova Savet za opšte poslove i spoljne odnose je 18. februara 2008. godine usvojio zaključke o Kosovu.⁴⁰ Savet je zbog nepostojanja konsenzusa unutar EU po pitanju nezavisnosti Kosova (Španija, Grčka, Kipar, Slovačka i Rumunija se protive priznanju), zauzeo stav da će države pojedinačno odlučivati o ovom pitanju u skladu sa međunarodnim pravom. Ipak neophodno je naglasiti da je Savet zauzeo po malo i oprečan stav da poštuje principe Povelje UN i Završnog akta iz Helsinkija, između ostalog, prema principima suvereniteta i teritorijalnog integriteta i svim rezolucijama Saveta bezbednosti UN-a, ali da s obzirom na sukob iz 1990-ih i produženi period međunarodne uprave u okviru Rezolucije Saveta bezbednosti 1244, Kosovo predstavlja *sui generis* slučaj koji ne dovodi u pitanje ove principe i rezolucije.⁴¹ Ovakav stav jedne od institucija EU je zabrinjavajući jer narušava neutralan status EU koji bi ona trebala imati kao glavni posrednik u pregovaračkom procesu o normalizaciji odnosa između Beograda i Prištine.⁴² Još eklatantni primer činjenice da EU snažno podupire nezavisnost Kosova kao nezavisne države uprkos kršenju normi međunarodnog prava vidi se kroz stav koji je zauzeo Evropski parlament. Ističući činjenicu da 23 od 28 država članica Evropske unije priznaje nezavisnost Kosova, u vezi sa 5 država koje nisu priznale nezavisnost Kosova, Evropski parlament navodi da bi „priznanje bilo korisno za normalizaciju odnosa između Kosova i Srbije i za povećanje kredibiliteta EU u njenoj spoljnoj politici”; i „podstiče pozitivan pristup učešću Kosova u međunarodnim organizacijama”.⁴³ Regionalne međunarodne organizacije poput Organizacije islamske saradnje (Organizacija islamske konferencije – OIC) dale su apsolutnu podršku kosovskoj nezavisnosti. Ovakav stav pravdan je činjenicom da je Međunarodni sud pravde u Hagu donoseći savetodavno mišljenje da jednostrana deklaracija nezavisnosti Kosova nije prekršila međunarodno pravo, Rezoluciju Saveta bezbednosti 1244 (1999), niti ustavni okvir Kosova usvojen od strane UNMIK-a”.⁴⁴ Od proglašenja nezavisnosti Kosovo je između ostalog kao

⁴⁰ Savet je primetio da Rezolucija obavezuje Kosovo na poštovanje principa demokratije i jednakih prava za sve građane, uključujući zaštitu srpske i drugih manjina, kao i očuvanje kulturnog i verskog nasleđa uz međunarodni nadzor. Takođe, Savet je izrazio podršku za nastavak prisustva međunarodne zajednice u skladu sa Rezolucijom 1244 Saveta bezbednosti UN-a. Council of the European Union En 6496/08 (Presse 41) Press Release 2851st Council meeting General Affairs and External Relations External Relations Brussels, 18 February 2008, Kosovo Council conclusions, p.7.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² Više o ulozi EU u pregovorima: Aleksa Nikolić „Uloga Evropske unije u normalizaciji odnosa Beograda i Prištine”, u *Srbija na putu ka EU, Zbornik studentskih radova o Evropskoj uniji*, Ministarstvo za evropske integracije Republike Srbije, 2018, str. 22-31.

⁴³ European Parliament resolution of 14 June 2017 on the 2016 Commission Report on Kosovo.

⁴⁴ Resolutions No.18/44-POL On The Situation in Kosovo, The Sixty Fourth Session of the Council of Foreign Ministers, held in Abidjan, Republic of Côte d' Ivoire. Dodatno stav je pravdan činjenicom da je u tom momentu ovu samoproglashenu državu priznalo 38 članica ove organizacije, od ukupno 57 punopravnih članica.

poseban cilj imalo prijem u Savet Evrope, što bi svakako značajno doprinelo legitimizaciji državnosti ove tvorevine i imalo jak pozitivan efekat na proces prijema u druge međunarodne organizacije kao što su Ujedinjene nacije ili Evropska unija. Zagovornici prijema Kosova u ovu regionalnu međunarodnu organizaciju tvrde da bi prijemom svi stanovnici sa područja Kosova bili pod jurisdikcijom Evropske konvencije o ljudskim pravima, od čega bi najveću korist trebale imati manjinske grupe na području Kosova.⁴⁵ Iako je proklamovana briga da kroz prijem Kosova u Savet Evrope svi stanovnici ove teritorije uživaju ljudska prava u punom obimu, istini za volju treba reći da se ovaj proces pridruživanja pre svega vodi u kontekstu potvrde državnosti. Postoji nekoliko razloga protiv članstva Kosova u Savetu Evrope. Kandidatura Kosova predstavlja pretnju po teritorijalni integritet Srbije, države članice Saveta Evrope od 2003. godine. Apliciranje Kosova utiče i na pregovore o normalizaciji odnosa sa Beogradom. Nakon što je Parlamentarna skupština Saveta Evrope 16. aprila 2024. godine sa 131 glasom za, 29 protiv i 11 uzdržanih preporučila da Kosovo bude pozvano da postane članica Saveta Evrope. Da bi odluka bila konačna mora biti donesena 2/3 većinom država članica Saveta Evrope zastupljenih u Komitetu ministara.⁴⁶ Međutim, ono što komplikuje situaciju jeste otvoreno pitanje, da li prijem Kosova može postići a da se istovremeno ne prejudicira pitanje statusa? Jedno od mogućih kompromisnih rešenja može se pronaći u čl. 5 Statuta Saveta Evrope, koji predviđa da „Evropsku zemlju Komitet ministara može pozvati da postane pridružena članica”.⁴⁷ Ovakva praksa je primenjena u slučaju Sarske oblasti u periodu od 1950–1957. godine. Prijem Sarske oblasti u Savet Evrope bi mogao biti putokaz za prijem Kosova. Komitet ministara raspravljao je 1949. godine, o mogućem prijemu teritorije Sara u Savet Evrope, ali je status teritorije Sara po međunarodnom pravu bio sporan, jer je Sarska oblast (kao sada Kosovo) tvrdila da je država sa podrškom Francuske, dok je nekoliko drugih država članica Saveta Evrope (kao i Nemačka) odbacilo takvu tvrdnju, ipak Komitet ministara je doneo odluku o prijemu teritorije Sara u pridruženu članicu Saveta Evrope, čime je izbegnuto bilo kakvo definisanje statusa Sara.⁴⁸ Prava Sarske oblasti kao pridruženog člana Saveta Evrope uključivala su, pored prava da bude predstavljena sa tri člana u onome što se tada još zvalo Konsultativnom skupštinom, takođe Sarska oblast je imala i ovlašćenje da se „pridruži Komitetu ministra u savetodavnom svojstvu u razmatranju određenih pitanja.”⁴⁹ U pravnom smislu, član 4. Statuta Saveta Evrope daje veliko diskreciono

⁴⁵ Pre svega se misli na srpsko stanovništvo koje živi na ovoj teritoriji.

⁴⁶ Parliamentary Assembly of the Council of Europe (PACE), PACE recommends that Kosovo* becomes a member of the Council of Europe, Retrieved from: <https://pace.coe.int/en/news/9424/pace-recommends-that-kosovo-becomes-a-member-of-the-council-of-europe> 22.08.2024.

⁴⁷ Statute of the Council of Europe, London, 5.V.1949, *European Treaty Series- No.1*, art.5.

⁴⁸ Andreas Zimmermann, “Council of Europe: Kosovo ante portas?”, Retrieved from <https://www.ejiltalk.org/council-of-europe-kosovo-ante-portas/>, 22.08.2024.

⁴⁹ *Ibid.*

pravo Komitetu ministara da odluči kako da postupi u odnosu na nove članove. Na Komitetu ministara je da kolektivno odluči da li je prijava prihvatljiva i da li se smatra da je država podnositelj predstavlja sposobna i voljna da ispunji odredbe člana 3.⁵⁰ Iako vidimo da je kroz istoriju bilo slučajeva da u Savetu Evrope postoje pridruženi članovi ostaje otvoreno pitanje zašto se ova mogućnost spominje samo u slučaju Kosova (čak se masovno zagovara i punopravno članstvo), a ne i nekih drugih spornih teritorija na tlu starog kontinenta poput Pridnjestrovlja, Severnog Kipra, Nagorno Karabaha ili Katalonije. Pravljenjem mogućeg predsedana postoji opasnost od otvaranja „Pandorine kutije” vezano za članstvo raznih samoproglašanih entiteta u međunarodnim organizacijama.

SAVREMENI SLUČAJEVI (NE)PRIZNANJA - STUDIJE SLUČAJA

U savremenom svetu priznanje postaje ključni segment državnosti sa dalekosežnim implikacijama na međunarodni mir, sigurnost i razvoj. Pored 193 članice Ujedinjenih nacija u svetu postoji čitav spektar država sa različitim stepenom priznavanja.⁵¹ Treba napomenuti da trenutno postoji oko 50 delimično nezavisnih teritorija koje nisu proglasile nezavisnost, ali uživaju autonomni status i često se ponašaju kao države, te funkcionišu bolje od nekih država članica UN-a. Analizirajući priznanja kroz istoriju evidentno je da je ovo oblast koja je najneregulisanija oblast međunarodnog prava. Iako pravna doktrina reguliše priznanje državnosti i interakcije među državama, proces po kojem neki entiteti postaju priznate države, a drugi ne, takođe je u velikoj meri politički i ponekad prilično proizvoljan.⁵² Proces donošenja i sprovođenja odluka u okviru multilateralnog upravljanja postaje sve složeniji i izazovniji.

Kosovo

Većina država koje podržavaju nezavisnost Kosova navode da albanska manjina na Kosovu ima kolektivno pravo na samoopredeljenje i da to pravo ostvaruje na osnovu remedijalne secesije zbog ozbiljnih kršenja ljudskih prava Albanaca na Kosovu tokom 1990-ih godina.⁵³ Dodatno oni koji su priznali

⁵⁰ Andrew Forde, “Setting the Cat amongst Pigeons: Kosovo’s Application for Membership of the Council of Europe”, Retrieved from: <https://www.ejiltalk.org/setting-the-cat-amongst-pigeons-kosovos-application-for-membership-of-the-council-of-europe/>, 23.08.2024.

⁵¹ Kosovo priznaje oko 100 država, a slede Zapadna Sahara i Tajvan, koje priznaje manje od 40 država. Abhaziju i Južnu Osetiju priznaje manje od 10 država, dok Severni Kipar, Somalilend i Pridnjestrovlje priznaje samo nekoliko država u svetu. Videti: Edward Newmana, Gëzim Visoka, “The Geopolitics of State Recognition in a Transitional International Order”, *Geopolitics*, 28:1, 2023, p. 367.

⁵² *Ibid.*, p. 368.

⁵³ Remedijalna secesija je koncept u međunarodnom pravu koji se odnosi na pravo naroda ili grupe da se otcepi od države kao poslednje sredstvo (*ultima ratio*) u slučajevima kada im se

Kosovo to opravdavaju i savetodavnim mišljenjem Međunarodnog suda pravde da Deklaracija o nezavisnosti Kosova nije u suprotnosti sa međunarodnim pravom, te kao dodatan argument navode da je Kosovo slučaj *sui generis*.⁵⁴ Ipak ne treba zanemariti činjenicu da je Sud ćutao o posledicama deklaracije o nezavisnosti, uključujući priznanje Kosova. U stvari, nije nemoguće da je sama deklaracija zakonita (što je Sud potvrdio), dok je priznanje Kosova kao države nezakonito. Rezolucijom UN 2625 pravo na samoopredeljenje pripada svim narodima, međutim teško da Albance na području Kosova i Metohije možemo smatrati narodom već pre kao nacionalističku grupaciju čiji identitet više leži u njenom nacionalnom ili etničkom profilu.⁵⁵ Čak i ako bi se pravo na secesiju moglo utvrditi, teško je održati argument da stanovništvo Kosova trpi represivno diskriminatorско postupanje od momenta stavljanja pod međunarodni nadzor i da ne postoje alternativna rešenja koja bi Kosovu omogućila autonomiju bez pribegavanja secesiji. Iako sama Rezolucija 1244 jasno navodi da na području Kosova i Metohije postoji „teška humanitarna situacija” i „pretnja međunarodnom miru i bezbednosti”, ali se ne sme zanemariti ni činjenica da su mnoge zločine počinili i kosovski Albanci.⁵⁶ Od nastanka UN stalno je naglašavano da pravo na

⁵³ ozbiljno krše osnovna prava i kada su iscrpljeni svi drugi pravni i politički načini za rešavanje tih problema. Videti: Vojin Dimitrijević, *Savremeno shvatanje prava naroda na samoopredeljenje*, op.cit., str. 35–37. Remedijalna secesija i navodno ugrožavanje ljudskih prava albanske nacionalne manjine u okviru Srbije, a naročito na području Kosova i Metohije korišćeno je kao povod za bombardovanje SR Jugoslavije od strane NATO alijanse 1999. godine. Nakon bombardovanja područje KIM je stavljeno pod jurisdikciju UN. Savet bezbednosti UN-a je utvrdio da situacija na Kosovu predstavlja pretnju međunarodnom miru i bezbednosti i pozvao je obe strane da svoje razlike rešavaju mirnim putem. Iako su izneti predlozi za rešavanje pitanja budućeg statusa Kosova, od kojih je najistaknutiji nacrt predloga rešenja Martija Ahtisarija (*Martti Ahtisaari*) koji je predviđao „nadziranu nezavisnost” za Kosovo, dve strane nisu uspele da se dogovore, pa je Kosovo na kraju jednostrano proglasilo nezavisnost 2008. godine. Videti: “The UNOSEK-Proposal”, Retrieved from: <https://1library.net/article/unosek-proposal-unosek-status-issue.y8m042wz>, 27.08.2024.

⁵⁴ James Ker-Lindsay, *Not such a 'sui generis' case after all: assessing the ICJ opinion on Kosovo*, Nationalities Papers. 39 (1), 2011, pp. 1-11; Srbija je odbacila ovu deklaraciju kao jednostranu, smatrajući je suprotnom međunarodnom pravu i domaćem pravu Srbije, te samim tim ništavnom. Srbija smatra Kosovo delom svoje teritorije.

⁵⁵ United Nations General Assembly Resolution 2625, “The Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States”. Nema ničeg posebno jedinstvenog u vezi sa kosovskim Albancima u poređenju sa drugim nacionalnim manjinskim grupama. Sve države imaju neke vrste manjinskih grupa.

⁵⁶ Christopher J. Borgens, “Kosovo a Precedent? Secession, Self-Determination and Conflict Resolution”, Retrieved from: <https://www.wilsoncenter.org/publication/350-kosovo-precedent-secession-self-determination-and-conflict-resolution> 31.08.2024; Kontinuirana kršenja ljudskih prava Srba na Kosovu dovode do interesantne dileme da li Srbi koji žive na ovoj teritoriji imaju pravo na otepljenje koristeći pravo na remedijalnu secesiju. Odgovor na ovo pitanje je dvostruko i zavisi od toga da li Kosovo posmatramo kao deo Srbije ili kao nezavisnu državu. Srbi na Kosovu, su manjina u okviru međunarodno (ne)priznatog entiteta Kosovo, pa bi u međunarodnom kontekstu samoopredeljenje Srba moglo biti interpretirano kao zahtev za

samoopredeljenje nije opšte pravo na secesiju. Dopuštanje secesije kao leka za rešavanje ovakvih situacija bilo bi u sukobu sa kamenom temeljcem UN, a to je zaštita teritorijalnog integriteta država. Međutim, takođe se ne može reći da međunarodno pravo čini secesiju nezakonitom. Nezavisnost Kosova se ne može pravdati ni principima Badinterove komisije koji su poslužili za priznanje država naslednica SFRJ iz prostog razloga što Kosovo nikada nije uživalo status federalne jedinice, već je bilo samo autonomna pokrajina unutar Srbije. Vrlo je upitno da li Kosovo kao entitet ostvaruje sve elemente državnost naročito sposobnost stupanja u međunarodne odnose i postojanje suverenosti, jer se nalazi pod međunarodnom administracijom koja ima kapacitet da poništi akte njegove vlade, što pokazuje da ovaj kriterijum nije ispunjen.⁵⁷ To znači da bi svako priznanje Kosova kao samostalne države prema dosadašnjim kriterijumima međunarodnog prava trebalo smatrati preuranjenim. Ipak vremenom sposobnost međunarodnih aktera da ponište ili ukinu odluke kosovskih vlasti je značajno smanjena, a Kosovo je uspostavilo diplomatske odnose sa većinom država koje su priznale ovu tvorevinu, te ulaskom u veći broj međunarodnih organizacija Kosovo je povećalo svoje kapacitete državnosti. Da Kosovo predstavlja slučaj koji možemo uporediti sa fenomenom „polupune čaše” – da svako tumači situaciju prema svom nahođenju i interesima možemo potkrepiti i kroz tumačenje značaja Rezolucije 1244 Saveta bezbednosti za status Kosova. Srbija i zemlje BRICS-a, pozivajući se na sadržaj i stil preambule Rezolucije 1244 afirmišu privrženost svih država članica suverenitetu i teritorijalnom integritetu Savezne Republike Jugoslavije (...), tvrde da Rezolucija 1244 ne dozvoljava otepljenje Kosova bez sporazuma Srbije, dok nasuprot tome, EU, SAD i druge države koje priznaju nezavisnost su zauzele stav da Rezolucija 1244 nije prepreka nezavisnosti Kosova jer smatraju da Rezolucija ne definiše ishod pregovora o konačnom statusu.⁵⁸ Kontrast između zapadnih država i država BRICS-a o međunarodnom priznanju Kosova svakako da odražava normativno osporavanje oko vodećih principa međunarodnog prava, ali i selektivnu primenu normi.⁵⁹ Priznanje Kosovo

---

specijalna prava, autonomiju, ili veća prava unutar Kosova. Ako teritoriju Kosova posmatramo kao sastavni deo Republike Srbije onda bi Srbi predstavljali većinski narod i ne bi imali pravo na remedijalnu secesiju. Sagledavajući ovu kompleksnu situaciju ostaje otvoreno pitanje gde su granice prava na remedijalnu secesiju i da li pozivanjem svake manjine unutar države na remedijalnu secesiju upadamo u lavirint iz koga nema izlaza.

⁵⁷ Jure Vidmar, “Legal Responses to Kosovo’s Declaration of Independence, 42 *Vanderbilt Law Review*. 2009. p. 821.

⁵⁸ Christopher J. Borgens, *Kosovo a Precedent? Secession, Self-Determination and Conflict Resolution*, *op.cit.*

⁵⁹ Brazil, Rusija, Indija i Kina izdali su izjave u vezi sa Kosovom koje naglašavaju važnost teritorijalnog integriteta, međunarodnog prava, suvereniteta i nelegitimnosti jednostrane secesije bez pristanka 'matične' države. Embassy of the People’s Republic of China in the UK. 2008. Foreign ministry spokesperson Liu Jianchao’s remarks on Kosovo’s unilateral declaration of independence. Retrieved from: <http://www.chinese-embassy.org.uk/eng/zt/fyrth/t408032.htm> . 01.09.2024.

još uvek predstavlja otvoreno pitanje za neke države o čemu svedoči i činjenica da su i povukle priznanje. Neke države su tvrdile da je njihovo priznanje Kosova bilo preuranjeno.⁶⁰ Pet država se pozvalo na Rezoluciju 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija (Gana, Nauru, Komori, Burundi i Togo), dok su neke države kao razlog za povlačenje priznanja prema međunarodnom pravu navodile princip suvereniteta Srbije.⁶¹ Postupak ovih država nam ukazuje da one nemaju pravnu obavezu da poštuju prethodno dato priznanje i mogu da ga povuku u bilo kom momentu. Sve ovo ide u prilog tvrdnji da (ne)priznanje države predstavlja politički akt i da norme međunarodnog prava nemaju nikakvog značaja.⁶² Ne može se očekivati da međunarodno pravo upravlja „kontroverznom društvenom realnošću” kao što je sporna državnost, stoga je mudro praviti razliku između situacija u kojima je državnost neosporna (a zakon pravilno reguliše novonastalu situaciju) i one gde se to osporava konkurentskim zahtevima (gde zakon jednostavno ne može da obezbedi izlaz).⁶³ Ovakav pristup je zasnovan na deklarativnom pojmu priznanja, i stoga pati od nedostataka kao što je nedostatak dokaza o vezi između efektivnosti i suprotstavljanja.⁶⁴ Kada govorimo o Kosovu ključni momenat za status ove teritorije i njeno (ne)priznanje državnosti očigledno biće uspešnost pregovora sa Srbijom i mogućnost postizanja kompromisnog rešenja.

Katalonija

Katalonija je 2014. godine organizovala neobavezujući referendum o nezavisnosti, koji je proglašen neustavnim od strane španskog Ustavnog suda. Međutim, 2017. godine, katalonska vlada je sproveda još jedan referendum, koji je takođe bio označen kao ilegalan, što je dovelo do ozbiljnih političkih tenzija i sukoba između katalonskih vlasti i španske vlade.⁶⁵ Katalonija lako može da

⁶⁰ Ghana Withdraws “Premature Kosovo Recognition; Centralnoafrička Republika Poslala Notu-Ne Priznaje Kosovo [The Central African Republic Has Sent a Note- It Does Not Recognize Kosovo]“, *RTS* (July 27, 2019), Retrieved from: <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/3604671/centralnoafricka-republika-poslala-notu-ne-priznaje-kosovo.html> [<https://perma.cc/6KEF-MQNJ>]. 01.09.2024.

⁶¹ Videti: Tatjana Papić, “De-recognition of States: The Case of Kosovo”, *Cornell international Law Journal*, 53, 2020. p. 719.

⁶² Savremeni pravници obično tretiraju oduzimanje priznanja kao pravno nemoguće: priznanje, jednom dato, je konačno i neopozivo. Ako je državnost primaoca priznanja neosporna, onda očigledno nema mesta za ukidanje priznanja, a barem potpuno (*de jure* i bezuslovno) priznanje se ne može povući. Videti: Pavle Kilibarda, *Recognition of States in International Law, op.cit.*, p. 254.

⁶³ Tatjana Papić, “De-recognition of States: The Case of Kosovo”, *op.cit.*, p. 724.

⁶⁴ Pavle Kilibarda, *Recognition of States in International Law, op.cit.*, p. 244.

⁶⁵ Maria Fabra, “The Constitutional Court considers it illegal for Catalonia to declare itself sovereign“, *EL PAS*, Mar. 25, 2014, Retrieved from: <https://elpais.com/politica/2014/03/25/> 01.09.2024.

ispuni klasične, objektivne kriterijume državnosti. Ima jasno definisanu teritoriju od oko 32.000 kvadratnih kilometara, sa jasno definisanim granicama. Njegova stabilna populacija broji oko 7,5 miliona, čak i pod autonomijom unutar Španije, Katalonija je pokazala većinu funkcija efektivne vlade.⁶⁶ Eventualna nezavisnost Katalonije prema Savetodavnom mišljenju Međunarodnog suda pravde o protivpravosti jednostrane nezavisnosti Kosova, ne bi bila u suprotnosti sa *ius cogens* normama međunarodnog prava što znači da ne bi bilo ni mesta za kolektivno nepriznavanje.⁶⁷ Ako slučaj Katalonije upoređujemo sa Kosovom uočavamo jednu bitnu razliku, naime u španskoj pokrajini je za razliku od Kosova održan referendum o nezavisnosti na kome je učestvovalo 42% birača.⁶⁸ Ovo dodatno daje legitimnost Katalonskoj nezavisnosti, ipak, jasno je da priznanje drugih država ostaje ključno, ako ne za državnost kao takvu, onda za sposobnost države u nastajanju da svoju državnost aktuelizuje kroz međunarodne odnose i članstvo u međunarodnim organizacijama. Katalonci bi u svojoj težnji ka stvaranju samostalne i priznate države mogli posegnuti za pravom na remedijalnu secesiju ako uspeju da dokažu konstantno kršenje ljudskih prava od strane centralnih vlasti. Dodatno Katalonija može tvrditi da je prihvatila alternative nezavisnosti i da je sve vreme nudila pregovore. Godine 2006. zadovoljila se sa poboljšanim aranžmanima autonomije koji bi priznali njen identitet kao nacije. Ovaj sporazum su prihvatili španski i katalonski parlamenti, nakon čega je usledio referendum u Kataloniji. Ustavni sud je 2010. godine odbacio ključne elemente sporazuma, uključujući priznavanje Katalonije kao „nacije” unutar Španije, nakon čega je organizovano nekoliko referenduma.⁶⁹ Evropska unija i njene članice nisu priznale validnost poslednjeg referenduma o nezavisnosti Katalonije i naknadnu deklaraciju o nezavisnosti iz 2017. godine. Nepriznavanje katalonske nezavisnosti od strane EU prouzrokovan je zabrinutošću zbog destabilizujućih posledica koje bi mogle da uslede širom EU.⁷⁰ Opšti odgovor EU bio je da se naglasi nelegalnost referenduma prema španskom zakonu i da se podrži teritorijalni integritet

⁶⁶ Marc Weller, “Secession and Self-determination in Western Europe: The Case of Catalonia“, Retrieved from: <https://www.ejiltalk.org/secession-and-self-determination-in-western-europe-the-case-of-catalonia/> 03.09.2024.

⁶⁷ Katalonija se ipak ne može osloniti, makar direktno, na doktrinu ustavnog samoopredeljenja koja je osveštana nakon otepljenja, a potom i raspada bivše Jugoslavije. Prema španskom ustavnom zakonu, Katalonija je očigledno autonomna teritorija. *Ibid.*

⁶⁸ Katalonske vlasti tvrde da je dodatni veliki procenat birača bio onemogućen da učestvuje zbog nasilnog zatvaranja biračkih mesta i drugih akata mešanja centralnih španskih vlasti. Da su mogli da učestvuju, procenjuje se da bi izlaznost bila 57%, a ankete su ukazivale da bi za otepljenje glasalo 92% izašlih. *Ibid.*

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ Nekoliko drugih članica EU takođe imaju regione gde su aktivni secesionistički pokreti i gde bi mogli nastati slični problemi u budućnosti, u Francuskoj (sa Korzikom), Italiji (sa Južnim Tirolom) i Nemačkoj (sa Bavarskom).

Španije.⁷¹ Interesantno da EU nije imala identične stavove o Kosovu iako referendum nije ni održan u ovom slučaju. Očigledan kontrast Evropske unije u slučaju Katalonije i Kosova govori nam da ne postoji doslednost i jasan stav Evropske unije o priznanju država, što nam ukazuje da se drugačije tumače norme međunarodnog prava o teritorijalnom integritetu kada je u pitanju neka članica EU i kada je u pitanju treća država. Stav o nepriznavanju nezavisnosti Katalonije prećutno je podržala međunarodna zajednica.

Severni Kipar

Slučaj nepriznavanja Severnog Kipra (Turske Republike Severni Kipar) predstavlja jedan od najpoznatijih i najkontroverznijih primera u međunarodnom pravu kada govorimo o (ne)priznavanju država.⁷² Priznavanje od strane samo jedne suverene države (Turske) i nepriznavanje od strane ostatka međunarodne zajednice ukazuje da je u pitanju nelegitimni entitet što je i potvrđeno Rezolucijom Saveta bezbednosti UN.⁷³ Neuspeh međunarodno podržane mirovne inicijative 2004 godine za sveobuhvatan dogovor o pitanju Kipra, izazvao je promenu politike u Severnom Kipru. Rezultati referenduma, naročito podrška turskih Kiprana rešenju, primorali su tadašnjeg lidera Severnog Kipra, Mehmeta Alija Talata (*Mehmet Ali Talat*), da preoblikuje svoju strategiju i usmeri se ka sticanju kolektivnog međunarodnog priznanja, umesto samo priznanja pojedinih država. Iako je Severni Kipar ostvario značajan obim bilateralnih odnosa, oni i dalje ostaju ograničeni, delom i zbog briga drugih država u vezi sa eksplicitnim priznanjem. Kako bi izbegli međunarodnu izolaciju lideri Severnog Kipra su uspostavili misije predstavljanja u inostranstvu.⁷⁴ Položaj i priznanje Severnog Kipra možemo uporediti sa slučajem Katalonije uz nekoliko specifičnosti od kojih se naročito izdvaja činjenica da Severni Kipar ima dosta razvijenije bilateralne odnose i podršku nekih međunarodnih organizacija poput Organizacije arapskog jedinstva. Kada upoređujemo Severni Kipar sa slučajem Kosova, jedini ispravan zaključak koji se nameće jeste da su u pitanju dvostruki aršini uzrokovani različitim

⁷¹ Evropska komisija, koja je naglasila da je referendum nelegalan prema španskom zakonu. Videti: Antoni Abat Ninet, "Self-Determination as an Expression of Collective Human Dignity: The Case of Catalonia," *Italian Law Journal*, 5, No.1, 2019, p. 15.

⁷² Severni Kipar je proglasio nezavisnost 1983. godine, ali je do danas priznat samo od strane Turske, koja je vojno intervenisala na Kipru 1974. godine nakon državnog udara podržanog od strane Grčke.

⁷³ Resolution 541(1983) / adopted by the Security Council at its 2500th meeting, on 18 November 1983. Ovo ukazuje da jednostrano proglašenje nezavisnosti, uz vojnu okupaciju, ne ispunjava kriterijume za međunarodno priznanje.

⁷⁴ Svrha ovih misija je da razvija turističke, sportske i kulturne veze sa drugim državama, upoznaje međunarodnu zajednicu o sukobima na Kipru te postepeno doprinosi nezavisnosti ovog entiteta. Trenutno, Severni Kipar ima 26 misija u 20 različitih zemalja. Videti: Daria Isachenko, "Transdnjestria and Northern Cyprus" in, Gëzim Visoka, John Doyle, Edward Newman (eds.) *Routledge Handbook of State Recognition* 2021, p. 450.

geopolitičkim interesima najmoćnijih država. Takođe je primetna i nedosledna praksa međunarodnih organizacija.

Palestina

Naročito je interesantno pitanje priznanja Palestine. Od juna 2024. Državu Palestinu kao suverenu državu priznaje 145 od 193 države članice UN.⁷⁵ Državu Palestinu zvanično je proglasila Palestinska oslobodilačka organizacija (PLO) 15. novembra 1988. godine, polažući pravo na suverenitet nad međunarodno priznatim palestinskim teritorijama – Zapadnom obalom, koja uključuje istočni Jerusalim i pojas Gaze.⁷⁶ Specifičan status Palestine i kočnica opštem priznanju Palestine jeste pozicija Izraela i SAD. Iako međunarodna zajednica propagira postojanje dve zasebne države Izraela i Palestine, Izrael se uz snažnu podršku SAD, kao strateškog saveznika, snažno protivi unilateralnom priznanju palestinske države bez prethodnog dogovora o miru. Stav Izraela je da stvaranje palestinske države mora biti rezultat direktnih pregovora između dve strane, a ne nametnuto spolja.⁷⁷ Međutim očigledno da Izrael ne iskazuje trenutno političku volju za postizanjem konačnog dogovora koji bi se i implementirao. Vodeći argumenti za nepriznavanje Palestinske državnosti svode se na nepostojanje faktičke palestinske vlasti na okupiranim teritorijama, te odvojena dvojna vlast između Fataha i Hamasa u Gazi i na Zapadnoj obali, pa se još uvek postavlja pitanje da li Palestina ispunjava osnovne kriterijume državnosti? Kontraargumenti koji se navode su da Izrael nije preuzeo suverenitet nad palestinskim teritorijama. Prema međunarodnom pravu, zahtev za kontrolom nad teritorijom obično znači da država mora da upravlja svojom teritorijom. Međutim, u slučaju Palestine, važno je uzeti u obzir da Izrael nije zvanično proglasio suverenitet nad okupiranim palestinskim teritorijama. Takođe sukob između Fataha i Hamasa može se smatrati unutrašnjim političkim sukobom što postavlja pitanja o legitimnosti vlasti, ali ne ukida palestinsku državnost. Pitanje legitimnosti se odnosi na to, ko ima pravo da upravlja državom u skladu sa palestinskim zakonom, ne dovodeći u pitanje postojanje same države.⁷⁸ Nesumnjivo je, da je Palestina kroz „puzajuću državnost” vremenom podigla svest međunarodne zajednice o opravdanosti postojanja svoje državnosti, te da je potrebno postići adekvatno rešenje kroz mehanizme međunarodnog posredovanja. Očigledno je da bi za ovo rešenje postojala ogromna i nedvosmislena podrška međunarodne zajednice, što slučaj

⁷⁵ Norveška, Republika Irska i Španija su države koje su tokom 2024. godine priznale Palestinu kao nezavisnu državu.

⁷⁶ Palestinian Declaration of Independence November 18, 1988, Retrieved from: <https://fmep.org/resource/palestinian-declaration-of-independence/>, 06.09.2024.

⁷⁷ Ilene Prusher, Israel rejects Palestinian statehood bid via the UN, Retrieved from: <https://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2009/1115/p01s01-wome.html>, 06.09.2024.

⁷⁸ Yaser Alashqar, “Palestine” in, Gëzim Visoka, John Doyle, Edward Newman (eds.) *Routledge Handbook of State Recognition 2021*, p. 357.

Palestine čine različitim od bilo kojeg drugog slučaja *de facto* država koje trenutno postoje u svetu.

MOGUĆI PRAVCI REFORME PRIZNANJA DRŽAVA

Analizirani slučajevi (ne)priznanja država nam ukazuju na činjenicu da države bez formalnog međunarodnog statusa i dalje traže načine da se aktiviraju i budu prepoznate u međunarodnoj zajednici, ali je njihov položaj ograničen delovanjem iz senke država koje su ih priznale i potpomažu njihovu nezavisnost. Da bi opstale u međunarodnoj zajednici i izbegle potpunu izolaciju, *de facto* nepriznate države očigledno će morati da prihvate jedan od modela polu-suverene državnosti. Možda najbolji primer toga jeste model kineskog Tajpeja (Tajvana) prema kome *de facto* nepriznata država uspeva da održi opsežne ekonomske, trgovinske i druge međunarodne odnose uprkos tome što ne uspeva formalno biti priznata kao suverena država.⁷⁹ Drugi mogući model funkcionisanja nepriznatih *de facto* država možemo uočiti kroz odnose Etiopije i Eritreje. Etiopija je priznala Eritreju kao suverenu državu, ali je nastavila da održava odnose sa njom kao da je još deo svoje teritorije, uzimajući u obzir specifičnu situaciju i neformalnu prirodu odnosa.⁸⁰ Novi model koji bi se mogao razmotriti u kontekstu *de facto* nepriznatih država jeste model „funkcionalnog priznanja”. Ovaj model bi omogućio da *de facto* države budu priznate u specifičnim domenima (kao što su trgovina, zdravstvo, obrazovanje ili sport), dok bi izbegavale političku suverenost kao glavno pitanje. Ovaj pristup bi potencijalno smanjio tenzije između matičnih država i međunarodnih aktera, a istovremeno omogućio *de facto* entitetima da aktivno učestvuju u globalnim procesima u određenim oblastima. *De facto* država bi mogla potpisivati sporazume, ali bez formalnog priznavanja političke suverenosti. *De facto* država bi mogla postati članica regionalnih organizacija (poput ASEAN-a, Afričke unije, Saveta Evrope i sličnih), ali s ograničenim pravima koja bi se ticala specifičnih oblasti (npr. ljudska prava, trgovina ili zaštita životne sredine). Zadržavanje pitanja suvereniteta u „zamrznutom” stanju omogućava da političke tenzije između *de facto* entiteta (države), matične države, i međunarodnih aktera budu kontrolisane. Na primer, matična država može biti spremnija da prihvati učešće *de facto* entiteta u međunarodnim organizacijama ili događajima ako to ne podrazumeva političko priznanje. Za matične države koje ne žele da formalno priznaju nezavisnost *de facto* entiteta, ovaj model nudi

⁷⁹ Ovakav model funkcionisanja je moguć zahvaljujući principu „jedinствене (jedne) Kine sa više sistema”.

⁸⁰ O specifičnim odnosima Etiopije i Eritreje Videti: K. Minale, “Development in the Relations Between Eritrea and Ethiopia from 2000 to Nowadays. A First Assessment from an Ethiopian Perspective” In: A. de Guttery, H.H.G. Post, G. Venturini, (Eds) *The 1998–2000 Eritrea-Ethiopia War and Its Aftermath in International Legal Perspective*. T.M.C. Asser Press, The Hague, 2021, pp. 645–660.

način da se održava saradnja bez gubitka teritorijalnih prava. Na taj način, matična država može biti kooperativnija u omogućavanju *de facto* entitetu da funkcioniše u određenim oblastima, jer to ne ugrožava njen suverenitet nad teritorijom. Da bismo dostigli barem određeni nivo pravne sigurnosti po pitanju priznanja država biće neophodno razviti sveobuhvatan pravni okvir pod pokroviteljstvom Ujedinjenih nacija, koji bi uspostavio jasne kriterijume za priznavanje novih država, kao i mehanizme za njihovu primenu. Na ovaj način umanjila bi se mogućnost da se neki slučajevi proglase *sui generis* slučajevima, a drugi ne. Uloga UN-a bi mogla biti ojačana kroz stvaranje nezavisnog pomoćnog tela koje bi donosilo preporuke ili odluke o priznavanju novih država, zasnovane na pravnim, a ne političkim osnovama. Ovo bi se moglo postići kroz reaktiviranje i redefinisanje uloge Starateljskog saveta unutar UN. Ukoliko bi se prihvatila ova ideja svakako da bi Starateljski savet morao imati mnogo veća ovlašćenja nego što su predviđena Poveljom UN.⁸¹ Unifikacija procesa priznavanja mogla bi uključivati preciznije definisanje uslova kada bi se pravo na samoopredeljenje moglo smatrati opravdanim, a kada ne. Kako bi se izbegla *ad hoc* rešenja i selektivno priznavanje novih država, međunarodne institucije, kao što su Međunarodni sud pravde ili posebne komisije unutar međunarodnih organizacija, mogle bi imati odlučujuću ulogu u proceni da li su ispunjeni uslovi za priznavanje spoljnog prava na samoopredeljenje što bi impliciralo stvaranje novih država.

ZAKLJUČAK

U ovom radu istražena je složena i višedimenzionalna priroda procesa priznavanja država unutar okvira međunarodnog prava. Priznavanje nije samo formalni akt, već duboko političko delovanje koje odražava interese i strategije država u globalnim odnosima. Kroz istorijski pregled, od pojave novih teritorijalnih entiteta u 17. veku do savremenih izazova kao što su Kosovo, Katalonija ili Palestina, postaje očigledno da međunarodna zajednica primenjuje dvostruke aršine, što dovodi do neujednačenosti i kontradikcija u procesu priznanja. Trenutne tendencije u priznavanju država osciliraju između političkog pragmatizma i formalno-pravnih kriterijuma. Ne smemo zanemariti ni činjenicu da svaki entitet koji teži nezavisnosti i priznanju državnosti proizilazi iz jedinstvenih istorijskih okolnosti i političke situacije, pa je otvoreno pitanje koliko je moguće postići konsenzus i jedinstven pravni okvir kada govorimo o priznanju država. Velike sile često koriste priznavanje kao sredstvo za širenje svog uticaja, što umanjuje legitimitet celog procesa. U svetlu ovih saznanja, neophodno je unaprediti pristupe priznavanju država kako bi se obezbedila veća pravna sigurnost i doslednost u međunarodnim odnosima. U budućnosti će se morati detaljno razmotriti predložene ideje i modeli priznanja kako bi se dobili jasno

⁸¹ Opširnije o sastavu i ovlašćenjima Starateljskog saveta UN: Milenko Kreća, *Međunarodno javno pravo, op.cit.*, str. 575–576.

utemeljeni kriterijumi za priznanje novih država u svetu i na taj način izbegla nepotrebna politizacija koja trenutno dominira na ovom polju.

THE CONTEMPORARY PRACTICE OF STATE RECOGNITION – BETWEEN LAW AND POLITICS

ABSTRACT

Each new conflict between Israel and Palestine, as well as tensions in disputed areas such as Kosovo and Metohija, once again raises the issue of recognizing newly established states. The process of recognition is complex and depends on a mix of political interests, international law, and geopolitical circumstances. States often recognize new entities based on their political and economic interests, as evidenced by the divergent positions on Kosovo's recognition. The double standards of the international community, where certain cases are deemed *sui generis* in international law, highlight the need for a re-evaluation of state recognition practices. This paper examines the legal consequences of recognition, recognition theories, as well as historical practices. It analyzes how international and regional organizations contribute to the legitimization or non-recognition of new states. Particular attention is given to contemporary examples of (non-)recognition such as Northern Cyprus, Catalonia, Palestine, and Kosovo, with a comparative analysis of the similarities and differences between these cases. Finally, the paper explores possible solutions for the unification of rules, greater legal certainty, and the avoidance of politicization in the process of recognizing new states.

Key words: State recognition, Palestine, Kosovo, Catalonia, Northern Cyprus, human rights, international organizations, international law

REFERENCE

1. Admission of new Members to the United Nations: resolution / adopted by the General Assembly, A/RES/ES-10/23.
2. Alashqar Yaser, "Palestine" in Visoka Gëzim, Doyle John, Newman Edward (eds.) *Routledge Handbook of State Recognition* 2021.
3. Annex on Palestine, Pact of the League of Arab States, Signed at Cairo, on 22 March 1945.
4. Antonowicz Lech, "On the Nature of Recognition of States in International Law" (a Theoretical Essay), 8 *Polish Y.B. Int'l L.* 217, 1976.
5. Birmingham David, *A Concise History of Portugal*, Cambridge University Press, 2003.

6. Borgens Christopher J., “Kosovo a Precedent? Secession, Self-Determination and Conflict Resolution”, Retrieved from: <https://www.wilsoncenter.org/publication/350-kosovo-precedent-secession-self-determination-and-conflict-resolution> 31.08.2024
7. Caplan D. Richard, *Europe and the Recognition of New States in Yugoslavia*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005.
8. Conseil de sécurité, Résolution 2032 (2011) Adoptée par le Conseil de sécurité à sa 6699e séance, le 22 décembre 2011.
9. Council of the European Union En 6496/08 (Presse 41) Press Release 2851st Council meeting General Affairs and External Relations External Relations Brussels, 18 February 2008, Kosovo Council conclusions
10. Crawford James, *The Creation of States in International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2006.
11. Deutsche Continental Gas-Gesellschaft v. Polish State, *Recueil des décisions des tribunaux arbitraux mixtes institués par les traités de paix*, 9. Summarised in: *International Law Reports*, No. 5, (1929).
12. Dimitrijević Vojin, *Savremeno shvatanje prava naroda na samoopredeljenje*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2012.
13. Embassy of the People’s Republic of China in the UK. 2008. Foreign ministry spokesperson Liu Jianchao’s remarks on Kosovo’s unilateral declaration of independence. Retrieved from: <http://www.chinese-embassy.org.uk/eng/zt/fyrth/t408032.htm>
14. European Parliament resolution of 14 June 2017 on the 2016 Commission Report on Kosovo.
15. Fabra Maria, “The Constitutional Court considers it illegal for Catalonia to declare itself sovereign”, *EL PAS*, Mar. 25, 2014, Retrieved from: <https://elpais.com/politica/2014/03/25/> 01.09.2024.
16. Fabry Mikulas, “The Evolution of State Recognition”, in Visoka Gëzim, Doyle John, Newman Edward (eds.) *Routledge Handbook of State Recognition* 2021.
17. Fabry Mikulas, *Recognizing States: International Society and the Establishment of New States since 1776*, Oxford, Oxford University Press, 2010.
18. Forde Andrew, “Setting the Cat amongst Pigeons: Kosovo’s Application for Membership of the Council of Europe”, Retrieved from: <https://www.ejiltalk.org/setting-the-cat-amongst-pigeons-kosovos-application-for-membership-of-the-council-of-europe/>
19. Ghana Withdraws “Premature Kosovo Recognition; Centralnoafrička Republika Poslala Otu- Ne Priznaje Kosovo [The Central African Republic Has Sent a Note – It Does Not Recognize Kosovo] “, *RTS* (July 27, 2019),

- Retrieved from: <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/3604671/centralnoafricka-republika-poslala-notu-ne-priznaje-kosovo.html>[<https://perma.cc/6KEF-MQNJ>].
20. Heere, W. P., “K. Marek, Identity and continuity of states in public international law, Droz, Genève 1968”, *Nederlands Tijdschrift voor Internationaal Recht*, Vol. 18, No. 2, 1971, pp. 252–253.
  21. ICJ Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo (Request for Advisory Opinion) 22 July 2010, Retrieved from: <https://www.icj-cij.org/case/141>
  22. Isachenko Daria, “Transdnjestria and Northern Cyprus” in Gëzim Visoka, John Doyle, Edward Newman (eds.) *Routledge Handbook of State Recognition*, 2021.
  23. Ker-Lindsay, James. “Not Such a ‘Sui Generis’ Case after All: Assessing the ICJ Opinion on Kosovo”, *Nationalities Papers*, 39.1, 2011.
  24. Kilibarda Pavle, *Recognition of States in International Law*, doctoral thesis, Faculty of Law of the University of Geneva, 2022.
  25. Kreća Milenko, *Međunarodno javno pravo*, Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet Centar za izdavaštvo, Beograd, 2022.
  26. Krivokapić Boris, *Međunarodno javno pravo*, Poslovni i pravni fakultet Institut za uporedno pravo Beograd, 2017.
  27. Kunz J., *Die Anerkennung von Staaten und Regierungen im Volkerrecht*, Stuttgart 1928.
  28. Lauterpacht Hersch, *Recognition in International Law (1947)*, Cambridge University Press, Cambridge, 2013.
  29. Minale K., “Development in the Relations Between Eritrea and Ethiopia from 2000 to Nowadays. A First Assessment from an Ethiopian Perspective”. In: de Guttry, A., Post, H.H.G., Venturini, G. (eds) *The 1998–2000 Eritrea-Ethiopia War and Its Aftermath in International Legal Perspective*, T.M.C. Asser Press, The Hague, 2021.
  30. Murray Luck, James, *History of Switzerland : the first 100,000 years : before the beginnings to the days of the present Society for the Promotion of Science and Scholarship*, 1985.
  31. „Na arapskom samitu potvrđen mirovni plan iz 2002. godine”, N1, Internet: <https://n1info.rs/svet/a238637-na-arapskom-samitu-potvrdjen-mirovni-plan-iz-2002-godine/>
  32. Newman Edward, Visoka Gëzim, “The Geopolitics of State Recognition in a Transitional International Order”, *Geopolitics*, 28:1, 2023, pp. 364–391.
  33. Nicholson Rowan, Grant Thomas D., “Theories of state recognition”, in Gëzim Visoka, John Doyle, Edward Newman (eds.) *Routledge Handbook of State Recognition* 2021.

34. Nikolić Aleksa, „Uloga Evropske unije u normalizaciji odnosa Beograda i Prištine”, u *Srbija na putu ka EU- Zbornik studentskih radova o Evropskoj uniji*, Ministarstvo za evropske integracije Republike Srbije, 2018, str. 22–31.
35. Ninet Antoni Abat, “Self-Determination as an Expression of Collective Human Dignity: The Case of Catalonia,” *Italian Law Journal* 5, No. 1, 2019, pp. 1–17.
36. Palestinian Declaration of Independence November 18, 1988, Retrieved from: <https://fmep.org/resource/palestinian-declaration-of-independence/>
37. Papić Tatjana, “De-recognition of States: The Case of Kosovo”, *Cornell international Law Journal*, 53, 2020, pp. 683-729.
38. Parliamentary Assembly of the Council of Europe (PACE), PACE recommends that Kosovo* becomes a member of the Council of Europe, Retrieved from: <https://pace.coe.int/en/news/9424/pace-recommends-that-kosovo-becomes-a-member-of-the-council-of-europe>
39. Prusher Ilene, Israel rejects Palestinian statehood bid via the UN, Retrieved from: <https://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2009/1115/p01s01-wome.html>
40. Resolution 216 (1965) / [adopted by the Security Council at its 1258th meeting], of 12 November 1965.
41. Resolution 541(1983) / adopted by the Security Council at its 2500th meeting, on 18 November 1983.
42. Resolutions No. 18/44-POL On The Situation in Kosovo, The Sixty Fourth Session of the Council of Foreign Ministers, held in Abidjan, Republic of Côte d' Ivoire
43. Special Committee on Decolonization Approves 2 Draft Resolutions, Hears Officials, Petitioners from Non-Self-Governing Territories, Opening Substantive 2022 Session, <https://press.un.org/en/2022/gacol3358rev1.doc.htm>
44. Status of Palestine in the United Nations: resolution / adopted by the General Assembly UN. General Assembly (67th sess. : 2012-2013).
45. Statute of the Council of Europe, London, 5.V.1949, *European Treaty Series-No. 1*.
46. Taking Up Question of Western Sahara, Some Speakers in Special Decolonization Committee Call for Urgent Self-Determination Referendum, Voice Concern over Human Rights Abuses, Retrieved from: <https://press.un.org/en/2023/gacol3370.doc.htm>
47. The UNOSEK-Proposal, Retrieved from: <https://1library.net/article/unosek-proposal-unosek-status-issue.y8m042wz>

48. United Nations General Assembly Resolution 2625, “The Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States”
49. United Nations General Assembly Resolution 31/6 the UN General Assembly
50. United Nations Security Council Resolution 169, adopted on November 24, 1961.
51. „Južni Sudan danas postaje 193. članica Ujedinjenih naroda”, *Večernji list*, Internet: <https://www.vecernji.hr/vijesti/juzni-sudan-danas-postaje-193-clanica-ujedinjenih-naroda-310200>
52. Vidmar Jure, “Legal Responses to Kosovo’s Declaration of Independence”, *42 Vanderbilt Law Review* 2009. pp. 779–851.
53. Vidmar Jure, “Statehood and Collective Recognition: Practice of States and UN Organs” in Visoka Gëzim, Doyle John, Newman Edward (eds.) *Routledge Handbook of State Recognition* 2021.
54. Walzer Michael, *Just and Unjust Wars*, 5th ed., Basic Books, New York, 2015.
55. Weller Marc, “Secession and Self-determination in Western Europe: The Case of Catalonia”, Retrieved from:
56. Zimmermann Andreas, “Council of Europe: Kosovo ante portas?”, Retrieved from: <https://www.ejiltalk.org/council-of-europe-kosovo-ante-portas/>

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

341.215(082)
327(082)

SRPSKI godišnjak za međunarodno pravo = The Serbian yearbook of international law / Duško Dimitrijević (ur.). - 4. izd. - Beograd : Srpsko udruženje za međunarodno pravo = Serbian International Law Association, 2024 (Beograd : Pharmalab laboratorija). - 511 str. ; 25 cm

Radovi na srp. i engl. jeziku. - Tiraž 30. - Str. 9-11: Predgovor = Foreword / Duško Dimitrijević. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija uz većinu radova. - Abstracts ; Apstrakti.

ISBN 978-86-903836-3-4

1. Димитријевић, Душко, 1965- [уредник] [аутор додатног текста]
а) Међународно право -- Зборници б) Међународни односи --
Зборници

COBISS.SR-ID 157556489